

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Första kammaren.

Nr 47.

Torsdagen den 18 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 74 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till herr Gustafsons i Dädesjö motion II: 313, till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 29,000 kronor, att utgå efter den fördelning, Kungl. Maj:t kan finna gott bestämma, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr Gustafsons i Dädesjö motion II: 313, till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 25,000 kronor, att utgå efter den fördelning, Kungl. Maj:t kan finna gott bestämma.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 51.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 652, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 60 ja och 113 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 136 ja och 164 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankouts-kottet i dess memorial nr 30 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad bankouts-kottet i punkten 6 av sitt utlåtande nr 20 hemställt, eller att motionen II: 345 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda, röstar

Ja;

Första kammarens protokoll 1936. Nr 47.

1

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit den vid punkten fogade reservationen och alltså, i anledning av förevarande motion II: 345, medgivit, att förre fortifikationsarbetsförmannen Leo Vilhelm Sundström må från och med den 1 januari 1936 under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 504 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 73.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 653, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 41 ja och 154 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 96 ja och 227 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 31 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla Kungl. Maj:ts i propositionen nr 92, punkten 4, gjorda framställning eller att riksdagen må medgiva, att t. f. landsfogden i Hallands län Anton Johan Arvid Jacobson må från och med månaden näst efter den, varunder han frånträder förordnandet såsom landsfogde, under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 2,700 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit vad bankoutskottet i punkten 14 av sitt utlåtande nr 20 hemställt och alltså avslagit Kungl. Maj:ts framställning i ämnet:

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 48.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstodo från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 654, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 60 ja och 125 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 139 ja och 173 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 32 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad bankoutskottet i punkten 22 av sitt utlåtande nr 26 hemställt, eller att motionen II: 561 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit den vid punkten fogade reservationen och alltså, i anledning av förevarande motion II: 561, medgivit, att f. d. reparatören vid statens järnvägar Karl Johan Johanssons änka Ida Johansson, född Johansson, må från och med den 1 januari 1936 under sin återstående livstid, så länge hon förblir änka, uppbära en årlig pension av 384 kronor, att utgå av trafikmedel.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 69.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 655, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 33 ja och 160 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 88 ja och 229 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 134 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må

a) med bifall till herr S. Larssons m. fl. och herr J. Nilssons i Hörby m. fl. samt herr T. Gardells i Gahns m. fl. motioner (I: 23, II: 81 och II: 250) ävensom i anledning av herrar O. Walléns och G. Nybloms samt herrar A. Meyerhöffers och C. G. Jacobssons motioner (II: 1 och II: 38), till det frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 227,325 kronor;

b) i anledning av herr B. Holmgrens motion (II: 76) medgiva, att till den vid skytteförbundens överstyrelses expedition anställda personalen, med undantag av kassaförvaltaren, må från förefintliga reservationer under anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande under budgetåret 1936/1937 utbetalas dyrtidstillägg enligt de grunder, som för samma tid kunna varda bestämda i fråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat

a) avslå de av herr S. Larsson m. fl. och herr J. Nilsson i Hörby m. fl. herr T. Gardell i Gahns m. fl., herrar O. Wallén och G. Nyblom samt her-

rar A. Meyerhöffer och C. G. Jacobsson väckta motionerna (I: 23 och II: 81, II: 250, II: 1 samt II: 38) rörande anslag för budgetåret 1936/1937 till det frivilliga skytteväsendets befrämjande;

b) avslå den av herr Holmgren väckta motionen (II: 76) angående dyrtids-tillägg för budgetåret 1936/1937 till den å skytteförbundens överstyrelses expedition anställda personalen.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 51.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 656, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 89 ja och 104 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 165 ja och 155 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 146 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att motionerna I: 197 och II: 540 icke må vinna riksdagens bifall, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att med bifall till motionerna I: 197 och II: 540 bemyndiga Kungl. Maj:t att till de statstjänstemän, som under tiden 1 april 1931—30 juni 1933 varit placerade i Linköpings stad och på vilka socialstyrelsens dyrortsgruppering är tillämplig, utbetala skillnaden i lön mellan D- och E-ort.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 58.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 657, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 64 ja och 123 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 133 ja och 181 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 362, till Konungen i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till ändring i hälsovårdsstadgan m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälles och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 363, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 170 och bevillningsutskottets betänkande nr 50.

Vid föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 51, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets memorial nr 2, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 81, i anledning av fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ansvarighetslag för nämnda fullmäktige m. fl., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälles bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 348, till Konungen i anledning av fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ansvarighetslag för nämnda fullmäktige m. fl.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 81 bifölles även av andra kammaren.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 82—85.

Vid punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till avsättning till fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen m. m., lades detta memorial till handlingarna.

Vid föredragning av budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare bifölls vad deputerade i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 kap. 4 § lagen om förmynderskap m. m.

*Ang. vise
ändring i
lagen om
förmynderskap m. m.*

Genom en den 30 april 1936 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition nr 250, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

· *Ang. viss ändring i lagen om förmynderskap m. m.* (Forts.)

- 1) lag angående ändrad lydelse av 8 kap. 4 § lagen om förmynderskap; samt
- 2) lag angående ändrad lydelse av 68—70 §§ lagen den 22 juni 1911 (nr 55 s. 1) om ekonomiska föreningar.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med förklarande att de i förevarande proposition, nr 250, framlagda lagförslagen icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga två i utlåtandet införda, med 1 och 2 betecknade förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen.

Utskottets förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 kap. 4 § lagen om förmynderskap var så lydande:

Häri genom förordnas, att 8 kap. 4 § lagen om förmynderskap skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

4 §.

Den omyndiges — — — av Konungen.

Med bank avses i denna lag jämväl centralkassa för jordbrukskredit.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1936.

I en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Linnér, Anderson* i Hägelåkra, *Klefbeck, Lövgren, Norling* och *Nilsson* i Antnäs på åberopade grunder hemställt, att det i förevarande proposition, nr 250, framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 8 kap. 4 § lagen om förmynderskap icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Klefbeck: Herr talman! Den här gången skall jag inte hålla någon lång predikan. Det är ett litet ärende, som är före, och den reservation, som är avgiven, berör bara det första lagförslaget. I detta ingår, att man hädanefter skulle erhålla rättighet att placera förmyndarmedel i en centralkassa för jordbrukskredit. Nu känna ju alla i kammaren väl till, att lagstiftningen har låtit sig mycket angeläget vara att iakttaga all möjlig försiktighet i fråga om omyndigas medel. Man har velat bereda åt dessa en placering med största möjliga säkerhet.

Nu föreslås, att man skulle få rätt att placera dylika medel också i centralkassor för jordbrukskredit, och det kan väl hända, att inte heller det är riskabelt, ty som kammaren vet ha vi nyss antagit en proposition, enligt vilken man skulle få genomförda en mängd förändringar beträffande hela jordbrukskasserörelsen, och där ingår också en bestämmelse om inspektion över dessa jordbrukskassors verksamhet. Nu tycka emellertid vi reservanter, att då dessa förändringar ännu inte ens trätt i kraft, skulle man kunna vänta något litet och avvakta, vilka verkningar desamma få i fråga om dessa jordbrukskassor. Vi ha därför endast hemställt, att kammaren för närvarande icke skulle lämna bifall till det ifrågasatta lagförslaget. Mot den senare delen av propositionen — förslaget till lag om ekonomiska föreningar — ha vi ingenting att invända.

Sålunda skulle jag, herr talman, be att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Häri instämde herrar *Löfgren* och *Norling*.

Herr Ekströmer: Herr talman! Jag tror, att herr Klefbecks och de övriga reservanternas farhågor beträffande dessa jordbrukskassor äro ganska över-

Ang. viss ändring i lagen om förmynderskap m. m. (Forts.)

drivna. Som vi alla veta har riksdagen för några dagar sedan beslutat en omändring av författningarna beträffande dessa kassor, och inte annat än jag kan finna, äro de nu omgärdade med så pass starka garantier och stå under sådan kontroll, att man kan förutsätta, att skötseln blir fullt bankmässig.

Jag kan nämna några av de nya bestämmelserna och erinrar då om att riksdagen t. ex. beslutat, att kassorna skola vara skyldiga att hålla kassareserv, som skall redovisas i tillgångar, vilka med lätthet kunna förvandlas i penningar. Dessa tillgångar få alltså icke, såsom jordbrukskreditutredningen föreslagit, bestå av reverser och växlar. Vidare ha kassorna fått tillåtelse att mottaga kommunala och allmänna medel och församlingsmedel. Därjämte har ordnats så, att bank- och fondinspektionen skall utöva kontroll, och dessutom skall denna inspektionsmyndighet äga att där så anses nödigt förordna allmänt ombud för de särskilda kassorna. Jag kan också påpeka, att kassorna icke ha rättighet att som delaktighetsunderlag räkna även fastighets skogsvärde, och ej heller får detta skogsvärde belånas utan särskild säkerhet. Vidare få de jordbruksekonomiska föreningarna icke erhålla lån i jordbrukskassa till högre belopp än en tiondel av kassans sammanlagda utlåning. Dessutom sades på sin tid i utskottets motivering, och det blev också riksdagens beslut, att öppnandet av avdelningskontor skall bli beroende av de offentliga myndigheternas prövning, varjämte vissa bestämmelser antagits beträffande likvidering av kassorna. Slutligen har utskottet sänt med på vägen en anmaning, att kassorna i allt sitt handlande skola iakttaga största försiktighet.

Jag kan inte finna annat än att dessa garantier äro fullt tillräckliga, och då det föreliggande förslaget, att även förmyndarmedel skola kunna få insättas i kassorna, har stor betydelse för dessa och kassorna visat sig fylla ett verkligt behov i stora delar av landet, skall jag, herr talman, för min del be att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Elof Andersson*, *Verner Andersson* och *Anton Pettersson*.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det är inte min mening att polemisera mot herr Klefbeck för hans uttalande, att vid förvaltningen av förmyndarmedel bör iakttagas all försiktighet. Det är en självklar sak, och jag skulle för min del vilja säga, att reservanternas farhågor för att icke tillräcklig försiktighet skulle iakttagas, om jordbrukskassorna finge mottaga insättningar av sådana medel, varom här är fråga, äro överdrivna. Först och främst vill jag påpeka, att innan den kommitté som framlade det nu föreliggande förslaget, gick till sitt arbete på denna punkt, företogs en granskning av jordbrukskasseverksamheten av två fackmän. Dessa fackmän hade ingen erinran att göra emot centralkassornas skötsel, och deras anmärkningar mot de lokala jordbrukskassorna, som ju inte här komma i fråga, voro av så obetydlig natur och så lokalt begränsade, att man kom till det resultatet, att verksamheten egentligen var väl skött. När därtill kommer, att denna kreditverksamhet är den enda, där för alla insättningar finnes statsgaranti, då måste jag säga, att det skulle innebära ett misstroendevotum mot statsmakterna själva, om man skulle här urgera, att det saknas nödig säkerhet för förmyndarmedel, om de sättas in i centralkassor. Jag menar alltså, att någon risk för dessa förmyndarmedel kan omöjligen urgeras från riksdagens sida.

Däremot måste jag säga, att ett bifall till reservationen skulle vara till ganska stor skada för jordbrukskasserörelsen. När förevarande förslag kom fram från en enhällig kommitté och när det sedan skickades ut på remiss, var det icke någon, som hade någon erinran emot det. Det lämnades utan erinran

Ang. viss ändring i lagen om förmynderskap m. m. (Forts.)

av både bankinspektionen och sparbanksinspektionen, av Svenska bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen o. s. v. När alltså Kungl. Maj:t hade att taga ståndpunkt till denna sak, så var det i ett läge, där det icke hade höjts någon röst emot reformen.

Det ligger i sakens natur, att om jag för min del hade haft den minsta aning om att riksdagen skulle intaga en annan ståndpunkt till frågan än de hörda myndigheterna, så skulle jag aldrig ha framlagt förslaget. Just därför att jag ansåg, med det mottagande förslaget hade fått, att det var ett bergsäkert förslag, lade jag fram det, ty det måste ju innebära ett riksdagens misstroende-votum mot jordbrukskasserörelsen, om det föreliggande förslaget avslås.

Jag skulle vilja hemställa till kammaren att icke låta detta ske utan att bifalla utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övertvägande ja besvarad.

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt samt i samband därmed väckta motioner, dels ock väckta motioner angående lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m.

Genom en den 18 april 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 240, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om förenings- och förhandlingsrätt;
- 2) lag om ändrad lydelse av 3, 6 och 11 §§ lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister; samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft tolv i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna

inom första kammaren:

nr 421, av herr *Hansson, Sigfrid*,
nr 428, av herr *Hamrin* m. fl., och
nr 429—432, samtliga av herr *Bagge* m. fl.; samt

inom andra kammaren:

nr 820, av herr *Andersson* i Rasjön m. fl.,
nr 823—826, samtliga av herr *Skoglund* m. fl., samt
nr 827, av herr *Jacobsson* m. fl.

I förevarande sammanhang hade utskottet jämväl till behandling upptagit sexton andra inom riksdagen väckta motioner, nämligen motionerna

inom första kammaren:

nr 210 och 211, båda av herr *Hamrin* m. fl.,
nr 266—269, alla av herr *Bagge* m. fl., och
nr 270, av herr *K. G. Westman*, samt

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

inom andra kammaren:

nr 10, av herr *Ström* m. fl.,

nr 152, av herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå,

nr 475 och 476, av herr *Andersson* i Rasjön m. fl.,

nr 583, av herr *Johanson* i Hallagården, samt

nr 584—586 och 598, alla av herr *Anderson* i Norrköping m. fl.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet avfattat sin hemställan i särskilda med A—K betecknade punkter.

I punkten A hade utskottet hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande proposition samt motionerna I: 428 yrkandet I, I: 429, I: 430, II: 820 yrkandet I, II: 823, II: 824 och II: 827, med förklarande att de i propositionen framlagda lagförslagen icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

- 1) lag om förhandlingsrätt;
- 2) lag om ändrad lydelse av 1, 6 och 11 §§ lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister; samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol.

I punkterna D, G och H hade utskottet hemställt,

D. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 431 och II: 825, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i frågan om lagfästande av förhandlingsrätten för sådana kategorier av arbetstagare, vilka anställdes i allmän tjänst genom privaträttsliga arbetsavtal, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

G. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 210, I: 267, I: 269, I: 270, II: 475, II: 583, II: 584 och II: 585, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning;

H. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 210, I: 267, I: 270, II: 475, II: 583 och II: 585, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om fortsatt utredning av frågan angående lagstiftning om vissa ekonomiska stridsåtgärder med beaktande därav att en sådan lagstiftning borde vara rättvist avvägd, fri från ensidighet och avpassad efter ett demokratiskt samhälles rättsordning ävensom av det sammanhang, vari denna utredning borde ställas till den av utskottet föreslagna utredningen av frågan om föreningsväsendets normering genom lagstiftning, samt att de förslag, vartill nu ifrågavarande utredning kunde föranleda, måtte framläggas för riksdagen.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Sigfrid Hansson*, *Hagman*, *Olof Carlsson*, *Olovson* i Västerås och *Pettersson* i Hällbacken, fru *Nordgren* samt herr *Hermansson* ansett, att utskottets yttrande i fråga om lagstiftning om förenings- och förhandlingsrätt samt dess hemställan under A—F bort erhålla den lydelse, reservationen visade. Under punkten A hade reservationerna hemställt, att riksdagen, med förklarande, att ifrågavarande proposition ej kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

- 1) lag om förenings- och förhandlingsrätt;
- 2) lag om ändrad lydelse av 3, 6 och 11 §§ lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister; samt

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

3) lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol.

Beträffande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Westman: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 58 hemställes,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de däri behandlade lagförslagen föredragas vart för sig, de båda första, i den mån så erfordras, paragrafvis med promulgationsstadganden, ingresser och rubriker sist, varefter, och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Vad herr Westman sålunda hemställt bifölls.

Punkten A.

Utskottets under 1) framställda förslag till lag om förhandlingsrätt.

1 §.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Denna lag äger tillämpning å förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, dock icke beträffande sådana arbetstagare i statens eller kommunernas tjänst, som äro underkastade ämbetsmannansvar.

Denna lag äger tillämpning å förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare i enskild tjänst.

I det i herr *Sigfrid Hanssons* m. fl. reservation tillstyrkta förslaget till lag om förenings- och förhandlingsrätt var 1 § likalydande med motsvarande paragraf i Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

I en annan reservation hade herr *Knut Petersson* beträffande 1 § i lagen om förhandlingsrätt hemställt om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! I vårt land har ju föreningsrätten så till vida av ålder varit erkänd, att det icke mött några lagliga hinder för enskilda att sammansluta sig för att tillvarataga gemensamma intressen. Till stöd härför har åberopats det allmänna fastsläendet av de medborgerliga fri- och rättigheterna i § 16 regeringsformen. Men härigenom kan, såsom andra lagutskottet påpekar i det nu föreliggande utlåtandet, ej anses fastslaget, i vad mån åtgärder från utomstående böra betraktas som föreningsrättskränkningar. Eftersom föreningsrätten ej blivit uttryckligen lagfäst, ha också de mest upprörande och grova kränkningar av densamma kunnat ostraffat förekomma. Så har särskilt varit förhållandet på arbetsmarknaden. Där hörde det på sin tid till vad man kallar ordningen för dagen, att arbetare utsattes för trakasserier eller blevo föremål för stridsåtgärder i form av lockout eller individuella avskedanden, endast därför att de hade sammanslutit sig i fackföreningar eller andra organisationer, som deras arbetsgivare icke gillade. Och eftersom det svenska rättssamhället föredrog att inta en passiv hållning till

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

dessas rättskränkningar, lyckades arbetsgivarna ofta alltför väl att förverkliga sina syften. Arbetarnas organisationer slogos sönder och samman, så t. ex. under den mycket uppseendeväckande och elakartade föreningsrättsstriden i Norrland år 1899. Och de arbetare, som därefter sökte hävda sin lagliga rätt att sammansluta sig, nödgades till en början söka sin tillflykt i skogarna eller på andra platser, där de kunde räkna med att icke bli ertappade.

Den tiden är nu förbi, då föreningsrättskränkningar av sådan omfattning och med principiell betoning kunde sätta sin prägel på motsättningarna mellan arbetsgivare och arbetare. Arbetsgivarna funno så småningom, att det var med deras egna intressen bättre förenat att acceptera arbetarorganisationen än att föra ett meningslöst och i längden fruktlöst krig mot arbetarna. Med den s. k. decemberkompromissen 1906 — den första mera omfattande kollektivavtalsuppgörelsen mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen — fastslogs slutligen föreningsrättens okränkbarhet såsom en självklar grundsats, samtidigt som arbetarna uttryckligen tillerkändes rätt att med sina organisationers bistånd hävda och bevaka denna rätt.

Därmed upphörde emellertid ingalunda föreningsrättskränkningarna. Tyvärr har det, sedan fackföreningarna både i princip och de facto blivit erkända, ofta förekommit, att arbetare blivit trakasserade endast därför att de tillhört en fackförening eller — ett motiv, som varit ännu vanligare — att de lagt i dagen ett enligt arbetsgivarens mening alltför stort intresse för fackföreningen och dess strävanden. De många processerna inför arbetsdomstolen om avskedanden, som arbetarna betraktat såsom föreningsrättskränkningar, bära vittne om att det, trots det skydd, som kollektivavtalen obestridligen skänka arbetarna, långt ifrån är väl sörjt för föreningsrätten i vårt land. Detta beror bl. a. på den i kollektivavtalen förankrade allmänna rättsgrundsatsen angående arbetsgivarnas rätt att fritt antaga och avskeda arbetare utan angivande av skäl. Denna rättsgrundsats försvårar självklart i hög grad arbetarnas bevisning, när det gäller att beivra åtgärder, som av dem uppfattats som föreningsrättskränkning.

Jag skall emellertid icke nu uppehålla mig vid den saken, ehuru den utan tvivel förtjänar allvarlig uppmärksamhet i samband med frågan om lagligt skydd för föreningsrätten i vårt land.

Oaktat behovet av ett sådant rättsskydd alltså gör sig starkt gällande även inom de områden, där föreningsrätten garanterats i kollektivavtalen, torde de inom dessa områden sysselsatta arbetstagarna icke göra något anspråk på en lagstiftning för sitt vidkommande. De förlita sig på sina organisationer och taga med jämnmot de risker, som bristen på lagskydd innebär. Men det finns andra arbetstagargrupper, för vilka ett lagfästade av föreningsrätten framstår såsom oundgängligen nödvändigt med tanke på dess betydelse som grundval för förhandlingsrätten, d. v. s. rätten för arbetstagarna att få göra sin stämma hörd och sina meningar gällande, när det gäller arbets- och anställningsvillkoren. Det är också för att tillmötesgå dessa arbetstagargrupper som förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt förelagts riksdagen.

Behovet av en sådan lagstiftning har under de senaste åren så starkt understrukits av de s. k. anställdas organisationer och i den offentliga debatten, att det icke borde vara nödvändigt att ytterligare understryka detsamma. Andra lagutskottets minst sagt uppseendeväckande sätt att behandla föreningsrättsproblemet tvingar mig emellertid att ganska ingående sysselsätta mig med denna sak. Det förhåller sig icke så, att det framför allt är ett behov av att hävda själva rättsprincipen, som förestavat de anställdas energiska krav, att riksdagen redan i år skall lagfästa föreningsrätten. Till grund för detta krav ligga realiteter av största betydelse för de anställda. Det uppbäres av er-

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

farenheter i fråga om rättskränkningar, som varit ägnade att ingiva allvarliga farhågor med hänsyn till möjligheten för de anställda att kunna hävda sin rätt till sammanslutning och den därmed förknippade rätten att låta sig företrädas organisationsmässigt. Denna farhåga har kommit till uttryck i det brev, som De anställdas centralorganisation (Daco) nyligen tillställt riksdagens ledamöter. Jag tillåter mig att ur detta brev anföra följande, då jag icke vågar antaga, att kammarens ledamöter i allmänhet ägnat brevet någon uppmärksamhet, så strängt som de på sistone varit upptagna av andra viktiga saker. Det heter i brevet: »Med förvåning och besvikelse har Daco erfarit, att utskottsmajoriteten icke ansett sig böra i detta sammanhang framlägga förslag om föreningsrätt. Såsom företrädare för de anställdas intressen äro Daco nödsakat att med understrykande av tidigare gjorda offentliga uttalanden ånyo framföra de anställdas krav att även föreningsrätten lagfästes vid årets riksdag. En lagligen garanterad föreningsrätt utgör nämligen den grundläggande förutsättningen för att en lagstadgad förhandlingsrätt skall vinna avsedd effekt. Både ur psykologiska och materiella synpunkter är för övrigt en väl avvägd föreningsrättslagstiftning av avgörande betydelse för den vidare utvecklingen av de anställdas organisationsväsen.»

Regeringen har med sitt lagförslag avsett att tillförsäkra arbetstagarna det skydd för föreningsrätten, som Daco och de anställdas olika organisationer kräva. Jag ber därför att i korthet få redogöra för denna del av regeringsförslaget.

Detta avser som bekant att reglera *den positiva föreningsrätten*, d. v. s. rätten att tillhöra föreningen. Frågan om den negativa föreningsrättens reglering har icke upptagits i detta sammanhang. Denna begränsning betingas av lagens syfte att åstadkomma en rättslig grundval för arbetstagares och arbetsgivares mellanhavanden. Meningen med denna lag om förenings- och förhandlingsrätt är ju icke, och kan väl heller icke rimligtvis vara, att reglera föreningarnas och medlemmarnas ömsesidiga mellanhavanden och därmed förknippade spörsmål. Om lagstiftningen skulle sträcka sig så långt, måste den få en helt annan karaktär än den lagstiftning, som det nu är fråga om. Regleringen av den negativa föreningsrätten, d. v. s. rätten att icke tillhöra förening eller — som man också brukar säga — skydd mot organisationstvång, bör ju förresten icke begränsas till att endast gälla arbetstagarnas och arbetsgivarnas organisationer, utan sträckas ut över hela det vidsträckta område, där s. k. ideella föreningar finnas och äro verksamma. Men då kommer man också ut på ett fält, där stora svårigheter torde komma att resa sig för dem, som vilja vinna praktiska, för föreningslivets behov anpassade resultat. Att såsom påyrkats i högerns och folkpartiets motioner lösa frågan om den negativa föreningsrätten partiellt i samband med arbetstagarnas förhandlingsrätt, vore helt visst också liktydigt med att stifta en undantagslag, som icke skulle kunna påräkna något starkare rotfäste i det allmänna rättsmedvetandet — i varje fall icke bland arbetstagarna. Frågan var uppe till ingående prövning i samband med spörsmålet om tredje mans rätt, men andra lagutskottet vågade som bekant icke då tillstyrka bestämmelser om skydd mot organisationstvång. Vi veta också, att detta framför allt skedde av omtanke om den relativt unga föreningsrörelse, som avser att tillvarata jordbrukarnas intressen.

Man har gärna velat göra gällande, att motståndet mot en reglering av den negativa föreningsrätten framför allt emanerar från kroppsarbetarfackföreningarnas sida. Naturligtvis förhåller det sig också så, att man i dessa fackföreningar ogärna sett ett sådant lagstiftningsingripande. Där står man förresten mycket skeptisk mot lagstiftning överhuvud taget på detta område. Man har lärt sig sätta stort värde på den frihet, under vars hägn förenings-

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

livet utvecklats i vårt land, och man fruktar, att varje inskränkning i denna frihet skall få menliga följder.

Jag har ingen anledning att nu försöka närmare utreda, huruvida sådana farhågor äro berättigade eller icke, eller om det är önskvärt eller icke önskvärt med en mera allmän reglering av föreningsrätten i vårt land. Vad jag däremot anser mig böra fästa uppmärksamheten vid är att organisationstvång i allmänhet icke förekommer från kroppsarbetarfackföreningarnas sida. De fall, då t. ex. i kollektivavtal intagits bestämmelser om skyldighet för arbetstagare att vara organiserade eller rättare sagt skyldighet för arbetsgivare att endast sysselsätta organiserade arbetstagare, äro få och omfatta endast en mycket ringa del av de arbetstagare, som äro sysselsatta inom de kollektivavtalsreglerade områdena.

Vidare bör observeras, att motståndet mot en reglering av den negativa föreningsrätten i samband med en lösning av frågan om förhandlingsrätten även rests av de organisationer, som representera de s. k. anställda, alltså de arbetstagarkategorier, som icke tillhöra kroppsarbetarklassen och som Daco nu representerar. Detta framgick redan av Dacos yttrande över den fehrska kommitténs betänkande, och t. ex. Sveriges farmaceutförbund förklarade i sitt yttrande, att då avsikten med den föreslagna lagen vore att reglera förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, så borde rättsskyddet i avseende på föreningsrätten begränsas till att avse skydd mot föreningsrättskränkningar från ena partens sida mot andra parten. I cirkulär, som bankmannaföreningen och industritjänstemannaförbundet nyligen tillställt sina medlemmar, understrykes denna uppfattning synnerligen kraftigt. Där heter det: »De yrkanden, som framställts på att den s. k. negativa föreningsrätten skulle lagfästas jämsides med föreningsrätten, d. v. s. rätten att tillhöra en organisation, kunna vi icke erkänna vara sakligt motiverad. Skydd för den s. k. negativa föreningsrätten har icke sin plats i en förenings- och förhandlingsrättslag, vars uppgift är att reglera vissa förhållanden mellan arbetsgivare och arbetstagare.»

De nu åberopade skälen torde vara tillräckliga för att motivera ett bifall till regeringens förslag evad det avser begränsningen av föreningsrättens reglering.

4 § i detta förslag har erhållit följande lydelse:

»Föreningsrätten skall lämnas okränk. Kränkning av föreningsrätten föreligger, om från arbetsgivar- eller arbetstagersidan åtgärd vidtages mot någon å andra sidan i syfte att hindra honom att inträda i eller förmå honom att utträda ur förening, så ock om åtgärd vidtages från ena sidan mot någon å andra sidan i anledning av hans verksamhet för förening eller för åstadkommande av förening. Sker kränkningen av föreningsrätten genom avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling eller genom bestämmelse i kollektivavtal eller annat avtal, vare rättshandlingen eller bestämmelsen ogill.

Vad i första stycket stadgas skall icke utgöra hinder för intagande av föreskrift i kollektivavtal, att arbetsledare eller annan i förtroendeställning ej må vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen gentemot arbetsgivaren. Ej heller skall stadgandet äga tillämpning på åtgärd, som avser att åstadkomma föreskrift, varom nu sagts, eller grundas på sådan föreskrift.»

Såsom framgår av den nu citerade paragrafen medger regeringsförslaget viss inskränkning i föreningsrätten för »arbetsledare eller annan i förtroendeställning». Regeringsförslaget syftar härvidlag till att bringa lagen i överensstämmelse med den praxis, som utbildats i kollektivavtalen i fråga om sådan arbetstagers förhållande till underordnad personals organisationer. Det är med andra ord den s. k. förmansklausulen i dessa avtal det här är fråga om.

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

Denna av regeringen föreslagna undantagsbestämmelse ger emellertid anledning till stora betänkligheter, om man ser den ur de organisationers synpunkt, vilka tagit till uppgift att företräda arbetsledares och med dem jäm-förliga arbetstagarkategoriernas intressen. Dessa organisationer, alltså de s. k. anställdas organisationer, ha också energiskt opponerat sig mot densamma. Så skedde, då trettonmannakommissionen framlade sitt förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder. En av ledamöterna i denna kommission, arbetsledarförbundets ombudsman Ernst Ahlberg, framhöll i en till kommissionsbetänkandet avgiven reservation, att undantaget vore ägnat att allvarligt försvåra de anställdas organisationssträvanden. Bland förvaltningspersonal, kontorspersonal, teknisk personal m. fl. är det regel, att vissa grupper stå i överordnad ställning till andra inom yrket eller branschen. De anställda ha ansett, att detta förhållande snarare nödvändiggör än förhindrar en samorganisation. Banktjänstemän, arbetsledare, industritjänstemän, journalister, kontorsanställda m. fl. ha också bildat organisationer, som företräda anställda i såväl över- som underordnad ställning. Dessa enligt den s. k. vertikala organisationsprincipen uppbyggda föreningar skulle — yttrade ombudsman Ahlberg — uppenbarligen fullständigt kunna sprängas sönder, därest man legaliserade arbetsgivares önskemål att från medlemskap i dessa föreningar kunna undantaga övrig personal. I den av mig till samma kommissionsbetänkande fogade reservationen gjorde jag mig till tolk för enahanda synpunkter som de nu anförda. Jag har också tillåtit mig att med anledning av den nu föreliggande regeringspropositionen väcka en motion, vari jag föreslår en sådan formulering av undantagsbestämmelsen, att det önskemål, som framförts av de anställdas organisationer, skulle komma till sin rätt. I den reservation, som jag och mina partikamrater i andra lagutskottet avgivit mot det nu föreliggande utskottsutlåtandet, har min motion beaktats. Sålunda föreslås, att den s. k. förmansklausulen, d. v. s. andra stycket i 4 § av regeringens förslag, skall erhålla följande lydelse:

»Vad i första stycket stadgas skall icke utgöra hinder för intagande av föreskrift i kollektivavtal, att arbetsledare ej må vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen gentemot arbetsgivaren. Ej heller skall stadgandet äga tillämpning å åtgärd, som grundas på en sådan föreskrift.

Med arbetsledare förstås den, som är anställd att såsom arbetsgivarens ställföreträdare leda, fördela och kontrollera arbete, vilket utföres av honom underställd personal och i vilket han icke annat än tillfälligtvis själv deltagar.»

Denna formulering tillgodoser som sagt de önskemål, som de anställdas organisationer framfört. Jag vågar också hoppas, att regeringen icke finner anledning att motsätta sig en sådan ändring i sitt förslag.

Det föreliggande utskottsförslaget upptar icke någon motsvarande bestämmelse. Det har ju överhuvud taget fört hela föreningsrättsspörsmålet utanför den föreslagna lagstiftningens ram. Jag skall i det efterföljande återkomma till detta märklige förhållande. Dessförinnan anser jag mig böra erinra om folkpartiets motion, vari beträffande den s. k. förmansklausulen yrkas, att den av regeringen föreslagna begränsningen av arbetsledares och med dem jämställdas föreningsrätt skall kunna ske medelst personliga avtal i stället för genom bestämmelse i kollektivavtal. I motionen heter det bland annat:

»Frågan bör uppenbarligen erhålla sin lösning genom rättshandlingar, som direkt hänföra sig till de anställda, för vilka inskränkningen skall gälla. Härvid ifrågakomma i främsta rummet de avtal, genom vilka dessas avlönings- och arbetsvillkor i övrigt äro reglerade. De farhågor för ett otillbörligt tryck på personalen, som kunna grundas på arbetsgivarens ofta över-

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

lägsna position vid ingående av personliga avtal, förebyggas tillräckligen genom att i själva lagen på ett tydligt sätt angives vilket innehåll som må givas åt begränsningen av föreningsrätten. Under dessa förutsättningar böra, även då frågan lösts i avtal, ensidiga föreskrifter från arbetsgivares sida kunna godtagas, de innebära ju ej annat än en tillämpning av lagens egen bestämmelse. Överskrides denna gräns bliva föreskrifterna ogiltiga.»

Man bör icke förvåna sig över att detta förslag till lösning av denna för arbetsledarna och deras gelikar mycket ömtåliga fråga väckt förvåning, ja, säkerligen också förbittring, bland de anställda. En lösning av frågan i enlighet med folkpartiets intentioner skulle onekligen möjliggöra allsköns godtycke. Det säges ju rent ut i motionen, att även ensidiga föreskrifter från arbetsgivarens sida om inskränkningar i de anställdas föreningsrätt skulle kunna godtagas. Då det kan vara lämpligast och riktigast att låta de anställda själva tala, skall jag tillåta mig att ur bankmannaföreningens organ Bankvärlden anföra följande kommentarer till folkpartiets motion:

»I händelse en arbetsgivare inför en tjänsteman dekreterar, att han ej får vara medlem av sin kärs organisation, har han alltså att inför domstol föra talan mot sina arbetsgivare med yrkande om rättelse. Detta är motionärernas generösa anbud. Vi fråga de svenska tjänstemännen: är detta den föreningsrätt som Ni tänkt Eder och som Ni hoppats på?» — »Den möjlighet att avhända anställda föreningsrätten, som här ifrågavarande motion öppnar, är efter vårt förmenande oförenlig med ett reellt erkännande av sådana anställdas föreningsrätt, vilka tillhöra de vertikalt byggda kårorganisationerna. Vi kunna icke nog djupt beklaga det här ovan citerade aktstyckets tillkomst. Vi äro övertygade om att det icke kommer att lända sina upphovsmän till heder, i varje fall icke inom den svenska tjänstemannarörelsen.»

Det vore grymt att lägga lök på laxen genom att till dessa kommentarer knyta ytterligare några reflexioner över folkpartiets motion, och jag vill därför nöja mig med att åberopa det av mig förut omtalade cirkuläret från bankmannaföreningen och industritjänstemannaförbundet, vari framhålles, att de i högerns och folkpartiets motioner framställda förslagen rörande inskränkningar i föreningsrätten innebära en allvarlig fara för de anställdas organisation. Det är också betecknande för stämningen i de anställdas läger, att den artikel i tidskriften Bankvärlden, vari dessa motioner dryftats, försetts med rubriken »*Föreningsrätten i fara*».

Nu tycker kanske någon, att jag gjort ett alltför stort nummer av folkpartimotionen, eftersom denna icke vunnit andra lagutskottets gillande och icke ens hedrats med en reservation av folkpartiets representanter i utskottet. Jag vill emellertid ursäkta mig med att det aldrig kan skada, att ett så viktigt spörsmål får en så ingående behandling som möjligt, och därför har jag dristat mig att taga så mycket tid i anspråk för detta ärende i denna riksdagens sena timme. Jag har förresten ansett mig ha särskild anledning att taga upp folkpartiets motion till skärskådande, ty jag har knappast vågat räkna med att partiets egna representanter skulle komma att ägna den någon uppmärksamhet i riksdagen, i varje fall icke lika stor, som den varit föremål för i pressen och på opinionsmöten.

Nå, vad säger nu utskottet om alla dessa bud? Utskottet säger egentligen ingenting. Det har hesiterat inför svårigheter, som otvivelaktigt göra sig gällande vid försök att komma tillrätta med det föreliggande problemet, och det har gått utom och förbi dem genom att helt enkelt stryka praktiskt taget alla föreningsrättsbestämmelser. Det är emellertid en mera häpnadsväckande än genial utväg, som utskottet valt. Det enda som i utskottets förslag återstår i fråga om föreningsrättsbestämmelserna, är en fras av följande lydelse: »Förenings-

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

rätten skall lämnas okränk». Punkt och slut! Och i konsekvens därmed har utskottet inskränkt sitt förslag till att gälla en lag om förhandlingsrätt.

De, som äro ansvariga för det sätt, varpå utskottet behandlat detta betydelsefulla föreningsrättsspörsmål, skola antagligen inlägga en gensaga mot mitt uttalande, att utskottsförslagets föreningsrättsbestämmelse endast är en fras. Man kommer att invända, att det är en allmän rättsgrundsats, som kommit till uttryck i denna korta mening. Men utskottet har tydligen icke ansett det vara lämpligt att närmare utreda i vad mån rättsgrundsatsen har värde för dem, vilka krävt skydd för sin föreningsrätt. Utskottet yttrar sig överhuvud taget mycket vagt om de olika spörsmål, som det i detta sammanhang haft att behandla. De anställda äro naturligtvis så mycket mera angelägna om att få veta vad meningen kan vara. Men utskottet ger dem icke något besked, antagligen beroende därpå, att utskottet självt icke är riktigt på det klara med vad saken gäller. De anställda skola emellertid snart nog komma underfund med, att de strängt taget ingenting ha att vänta i fråga om skydd för föreningsrätten, därest utskottets förslag vinner riksdagens gillande. Ty det förhåller sig ju så, att det kommer att stå arbetsgivare fritt att inskränka arbetstagarens föreningsrätt efter eget gottfinnande. Om en arbetsgivare använder sig av den maktställning, som företagskapet förlänat honom i hans förhållande till den anställde, och förmår denne att avsäga sig rätten att tillhöra viss förening eller vissa föreningar, lär han icke riskera några som helst efterräkningar med stöd av den av andra lagutskottet föreslagna lagen — eftersom denna icke tillförsäkrar den förfördelade anställde ett sådant stöd. Endast i det fall att det kan bevisas, att en arbetsgivare med en föreningsrättskränkning tillfogat arbetstagaren ekonomisk skada, skulle möjlighet att beivra kränkningen yppas. Dock är väl även detta osäkert. I ett sådant fall skulle de allmänna skadeståndsreglerna komma till användning, men med stöd av dessa regler lär ingen arbetstagare med utsikt till framgång kunna göra anspråk på ersättning för den ideella skada, som en föreningsrättskränkning alltid vållar. Härmed må nu emellertid förhålla sig hur som helst, säkert är, att det icke erfordras högre grad av intelligens av en arbetsgivare, som vill undgå risken att bli dömd till skadestånd för föreningsrättskränkning.

Det är visserligen sant, att regeringens förslag ävenledes i fråga om påföljd endast räknar med skadestånd, och det kan naturligtvis bli förenat med vissa svårigheter att med stöd av den av regeringen föreslagna lagen beivra föreningsrättskränkningar. I fråga om skadestånd innebär ju emellertid regeringsförslaget, att kollektivavtalslagens skadeståndsregler skola tillämpas, vilket möjliggör utdömande av skadestånd även för ideell skada. Den stora skillnaden mellan regeringens förslag och utskottsförslaget — och denna skillnad kan icke nog starkt understrykas — består emellertid framförallt däri, att medan utskottet lämnat fältet praktiskt taget fritt för arbetsgivarna, vill regeringen medels tvingande bestämmelser uttryckligen skydda föreningsrätten. Jag hänvisar till bestämmelsen i 4 § första stycket, där bland annat stadgas, att om kränkning av föreningsrätten sker genom avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling eller genom bestämmelse i kollektivavtal eller annat avtal, skall rättshandlingen eller bestämmelsen vara ogill. Motsvarande bestämmelse finnes som sagt icke i utskottets förslag.

Efter denna behandling av föreningsrättsspörsmålet skulle jag önska att få yttra några ord om förhandlingsrätten. Jag kommer även härvidlag att hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, varvid jag dock skall tillåta mig föreslå en ändring i 8 §. Denna ändring är väsentligen av formell natur. Den har föranletts därav, att man påstått, att uttrycket »kollektiv reglering» skulle innebära en ur de anställdas synpunkt icke önskvärd begränsning av

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

förhandlingsrätten. Jag har däremot icke kunnat fästa något avseende vid det påstående, som gjorts i t. ex. högermotionen, nämligen att med detta uttryck skulle syftas till tvång för parterna att sluta kollektivavtal. Detta har naturligtvis icke varit avsikten. När i regeringens förslag talas om att med förhandlingsrätt förstås att påkalla förhandling rörande kollektiv reglering av anställningsvillkoren ävensom rörande förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare, har därmed icke avsetts något förbud mot individuella förhandlingar och regleringar i enlighet med de bestämmelser, som i övrigt finnas i förslaget och som upptagits i utskottets förslag. Men det ligger i sakens natur — såsom framhålles i propositionen — att med en lag om förhandlingsrätt måste avses att säkerställa rätten till kollektiva (organisationmässiga) förhandlingar. Något tvång för parterna att träffa överenskommelse kan det överhuvud taget icke bli fråga om, ty ett sådant tvång skulle leda till ett obligatoriskt skiljedomsförfarande i intressetvister, ett förfarande, som man i allmänhet såväl bland arbetstagarna som bland arbetsgivarna ställer sig mycket skeptisk mot, om man icke rentav är principiell motståndare till detsamma. I detta hänseende överensstämmer förresten utskottsförslaget med regeringens. I båda förslagen går man ut ifrån att förhandlingsrätt enligt lagen endast skall tillkomma å ena sidan arbetsgivare eller förening av arbetsgivare och å andra sidan förening av arbetstagare. Enskilda arbetstagare skola alltså icke kunna med stöd av denna lag göra anspråk på att få förhandla om sina arbetsvillkor. Men eftersom förhandlingsrätten måste grundas på arbetstagarnas föreningsväsende, få självklart de förhandlingar, som komma att äga rum med stöd av lagen, kollektiv karaktär, och sannolikt kommer det väl också i praktiken att bli så, att de ofta komma att utmynna i kollektiva regleringar. Man bör ju icke bortse från det viktiga faktum, att där est en överenskommelse om anställningsvillkoren eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare träffas mellan en arbetsgivare respektive arbetsgivareorganisation och en arbetstagareorganisation, blir överenskommelsen enligt kollektivavtalslagen ett kollektivavtal, förutsatt att den avfattas skriftligt eller inrymmes i av båda parterna i vederbörlig ordning justerat protokoll. Och förhandlingarna mellan t. ex. en organisation av anställda och en arbetsgivare rörande kollektiva eller individuella regleringar av anställningsvillkoren måste väl i regel komma att utmynna i utfästelser från den ena eller båda parternas sida, varvid självklart ett skriftligt dokument kommer att upprättas. I utskottets förslag har för övrigt uttryckligen sagts ifrån att över sådana förhandlingar skall upprättas protokoll. Man har väl därvid också gått ut ifrån, att sådant protokoll skall inrymma eventuell överenskommelse, men då blir överenskommelse, som jag förut sagt, enligt kollektivavtalslagens bestämmelser att betrakta såsom kollektivavtal.

Så kommer säkerligen saken att utveckla sig, oavsett om det i lagen talas om »förhandling rörande kollektiv reglering av anställningsvillkoren etc.» eller om man använder sig av uttrycket »förhandling rörande reglering av anställningsvillkoren etc.» Det är med hänsyn därtill, som jag och mina partikamrater i andra lagutskottet ansett oss i likhet med utskottsmajoriteten kunna yrka, att ordet »kollektiv» strykes.

De i regeringens förslag upptagna bestämmelserna om förhandlingsrätten föreskriva ju för övrigt skyldighet för part att träda i förhandling, om andra parten så kräver. Denna skyldighet innebär i sin tur åliggande för part att själv eller genom ombud inställa sig vid förhandlingssammanträde samt att, om så erfordras, med angivande av skäl framlägga förslag till lösning av fråga, varom förhandling påkallats. Dessa förhandlingsrättsbestämmelser sko-

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

la kompletteras med vissa ändringar i lagen om medling i arbetstvister. Om vid förhandling, som förordnats av förlikningsman, någon av de tvistande parterna försumma att fullgöra, vad som åligger honom enligt bestämmelserna i förenings- och förhandlingsrättslagen, skall förlikningsmannen äga befogenhet att på hemställan av andra parten anmäla försummelsen hos arbetsdomstolen, och domstolen skall äga att genom vite tillhålla parten att fullgöra sitt åliggande. Här är alltså en möjlighet till påtryckning för att få effektivitet beträffande lagens tillämpning.

Andra lagutskottet har visserligen tillstyrkt de av regeringen föreslagna förhandlingsrättsbestämmelserna, men utskottet har därutöver föreslagit en rad av bestämmelser, vilka skola avse att reglera förhandlingsrätten speciellt med tanke på de s. k. anställdas, d. v. s. icke-kroppssarbetarnas organisationer. Utskottet har härvidlag med hull och hår accepterat högermotionen, som i sin tur baserats på den fehrska kommitténs av myndigheter och organisationer mycket illa åtgångna förslag.

Det tillkommer icke mig att lämna en redogörelse för denna del av utskotts-förslaget. Det är f. ö. ganska svårt att göra det, eftersom det icke blivit föremål för sådan behandling i utskottet, att jag kan göra anspråk på att vara tillräckligt insatt i detsamma. Det må emellertid tillåtas mig att göra några kritiska anmärkningar. Att förslaget i denna del, alltså beträffande dess bestämmelser om särskild förhandlingsrätt i vissa fall, är tillkrånglat, oklart och opraktiskt och därför föga ägnat att skänka arbetstagarnas organisationer något verksamt stöd i deras strävan att tillvarata sina medlemmars intressen med hjälp av den lagliga förhandlingsrätten är uppenbart för envar, som har någon hum om vad saken gäller. Jag skulle också tro, att de anställdas organisationer, sedan de hunnit göra sig förtrogna med ifrågavarande bestämmelser, komma att bli mycket betänksamma och vänligt men bestämt tacka nej. Det förefaller osannolikt, att de komma att underkasta sig den omständiga procedur, som utskottet föreslår, i all synnerhet som de säkerligen skola komma till minst lika goda resultat om de använda sig av de förhandlingsrättsbestämmelser, som regeringen föreslagit och som upptagits i utskottets förslag i 4 t. o. m. 7 §§.

Ett av motiven för den av utskottet föreslagna förhandlingsproceduren är ju, att man vill ordna det så, att de anställdas organisationer icke falla för frestelsen att förlita sig på s. k. kollektiva stridsåtgärder. Därför innebär utskotts-förslaget, att arbetstagarorganisation skall ikläda sig viss freds-förpliktelse såsom förutsättning för att socialstyrelsen skall ställa opartisk ordförande till parternas förfogande vid förhandlingar. Om förhandlingar inför opartisk ordförande förts och eventuellt fortsättas inför en på ordförandens initiativ tillsatt förlikningsnämnd, så skola ju parterna likväl ha fria händer att själva pröva, huruvida de skola godkänna av förlikningsnämnden framlagt förslag eller icke. Och sedan den i lagbestämmelserna närmare angivna förhandlingsproceduren gått till ända, ha parterna också rätt att tillgripa stridsåtgärder. Det heter sålunda i 16 § i utskotts-förslaget:

»Under tid och förutsättningar, som angivas i 9 §, må stridsåtgärd icke vidtagas från någondera sidan. Denna freds-förpliktelse skall, såvitt viss förhandlingsfråga rör, upphöra att gälla, om enligt 14 § tredje stycket angivet förslag till frågans lösning icke blivit antaget av båda parterna inom den av skiljenämnden för besvarande av förslaget fastställda tiden samt endera parten inom en månad därefter underrättat såväl andra parten som socialstyrelsen, att han ämnar inleda stridsåtgärd.»

Man kan alltså här fastslå att den freds-förpliktelse, på vilken denna förhandlingsprocedur principiellt grundats, endast skall gälla under vissa förut-

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

sättningar och under en viss tid. I det fallet överensstämmer utskottets förslag med det fehrska kommittébetänkandet. Vad som är särskilt anmärkningsvärt är emellertid, att man med dessa bestämmelser legaliserar stridsåtgärderna. Detta är onekligen ganska märkligt, då man tar i betraktande att man gått ut ifrån att stridsåtgärder är någonting, som icke bör förekomma. I regeringens förslag talas överhuvud taget icke om stridsåtgärder, och följaktligen föreligger här principiellt sett en skillnad mellan regeringens förslag och utskottsförslaget. Jag undrar, om man i utskottet haft sin uppmärksamhet riktad på denna sida av saken. Om så icke varit förhållandet, bör det väl kunna förklaras därmed, att man överhuvud taget icke ägnat dessa paragrafer någon detaljbehandling. Man hade ju ont om tid och tyckte kanske, att man icke borde taga en lagstiftning av denna art alltför seriöst. Att de anställda och deras organisationer se allvarligare på saken, är emellertid endast i sin ordning. Det är ju deras livsintressen och deras rätt, som det här är fråga om.

I samband med frågan om stridsåtgärdernas legalisering uppstår ett annat intressant spørsmål, som — så vitt jag förstår — utskottet heller icke ägnat någon uppmärksamhet. Enligt 16 § andra stycket skall, innan stridsåtgärd vidtages, underrättelse om åtgärden lämnas motsidan och socialstyrelsen sist på sjunde dagen före den dag, då åtgärd skall taga sin början. Det är de i fjol beslutade allmänna s. k. varselbestämmelserna, som skola infogas i lagen om förhandlingsrätt. Man frågar sig nu, hur utskottet tänkt sig det fall, att de anställda ha arbetsavtal med uppsägningstider, som överskrida sju dagar. Behöva dessa uppsägningstider icke iakttagas för den händelse i lagen medgivna stridsåtgärder behöva tillgripas, sedan den långa förhandlingsproceduren genomgått och den i lagen stadgade varseltiden gått till ända? Detta spørsmål var föremål för prövning i den fehrska kommittén i samband med utarbetandet av förslag till lag om arbetsavtal. Kommittén valde den utvägen att icke lämna klart besked, hur i sådant fall rätteligen bör förfaras. För min egen del avgav jag en reservation, vari jag hävdade, att den praxis borde kodifieras, som utbildats inom arbetsområden, där kollektiva stridsåtgärder förekommit. Det borde alltså lagligen fastslås, att deltagande i lockout eller strejk eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd icke innebär uppsägning av arbetsavtal och ej heller utgör avtalsbrott, såvitt åtgärden icke vidtagits i strid mot lag, kollektivavtal eller i laga ordning avkunnad skiljedom. Till denna uppfattning anslöt sig Dacos dåvarande ordförande ombudsman V. von Zeipel. Denna viktiga fråga har som sagt icke upptagits till prövning i utskottet i samband med utformandet av bestämmelserna angående stridsåtgärders legalisering, och den oklarhet, som därför uppstår, måste naturligtvis komma att vålla de anställda och deras organisationer stora bekymmer, såvitt icke riksdagen nu på rak arm anser sig kunna bringa klarhet i saken — vilket jag betvivlar, att den är beredd att göra.

Jag måste även göra ett påpekande, som torde ha föreningsrättsligt intresse. Anledningen till att andra lagutskottet strukit alla föreningsrättsbestämmelser i regeringens förslag uppgives vara, att man önskar göra de stora, komplicerade föreningsrättsproblemen till föremål för en allsidig och gemensam behandling. Det ges onekligen åtskilligt som talar till förmån för en sådan uppfattning, men då måste man å andra sidan ställa sig frågande, då utskottet nu likväl givit sig i kast med ett av de svåraste föreningsrättsliga frågorna, nämligen det, som gäller s. k. huvudorganisationens förhållande till underorganisation. Att överhuvud taget i den nu förevarande lagstiftningen upptaga ett sådant begrepp som huvudorganisation av arbetstagare förefaller att vara djärvt eller kanske rättare sagt obetänksamt. Vad menas egentligen med en

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

huvudorganisation? Under behandlingen av frågan om tredje mans rätt till neutralitet i ekonomiska konflikter kom man som bekant in på det spörsmålet, och det visade sig under behandlingen i andra lagutskottet i följd av det ärendet, att det var förenat med stora svårigheter att på ett tillfredsställande sätt utforma de bestämmelser, som skulle avse s. k. huvudorganisations behörighet att företräda underorganisation. Enligt det nu föreliggande utskottsförslaget skall endast huvudorganisation av arbetstagare äga att påkalla tillämpning av det kapitel, som avser att reglera förhandlingsrättens utövande i visst fall, d. v. s. 3 kapitlet. Det kommer säkerligen att uppstå tvekan, huruvida t. ex. Daco är en huvudorganisation, som på de anslutna riksomfattande yrkesföreningarnas vägnar kan anses kompetent att vara bärare av den lagliga förhandlingsrätten för deras vidkommande. Om Daco betackar sig för att bli betraktad som huvudorganisation eller bli underkänd som sådan av de till densamma anslutna yrkesföreningarna eller av socialstyrelsen, vad inträffar då? Jo, att vissa till Daco anslutna föreningar ävenledes bli diskvalificerade, eftersom de icke äga och antagligen med bästa vilja i världen aldrig kunna komma att äga 300 medlemmar. — Det förhåller sig nämligen så att enligt utskottets förslag skall endast den förening som äger minst 300 medlemmar kunna åberopa den förhandlingsrätt, som regleras i 3 kapitlet, och det kan vara av visst intresse att i detta sammanhang erfaras, att av de 17 riksomfattande yrkesföreningar, som Daco bestod av år 1935, komma icke mindre än 9 att bli diskvalificerade. Dessa föreningar äro: föreningen lantbruksingenjörassistenter, försäkringstjänstemannaföreningen, rederitjänstemannaföreningen, Sveriges hovmästares förening, Sveriges kökschefers förening, Sveriges lantmäteritekniska biträdens riksförening, radiotelegrafistföreningen, restaurangkassörskaföreningen och slutligen telegrafexpeditörsföreningen. Jag tror icke, att dessa organisationer komma att finna sig så särskilt tilltalade av ett beslut, som skulle gå i den riktningen, att utskottets förslag till lag om förhandlingsrätt accepterades. Nu kan man emellertid trösta sig med att de kunna använda sig av de av regeringen föreslagna förhandlingsrättsbestämmelserna, som upptagits av utskottet, men jag har velat anföra detta för att visa, hur illa anpassat till faktiska organisationsförhållanden utskottsförslaget är, och hur illa det överensstämmer med den strävan att tillgodose de anställdas intressen, som man säger vilja främja med detta egendomliga förslag.

I fråga om den nu föredragna § 1 ber jag endast att få fästa uppmärksamheten vid att enligt regeringens förslag skall förenings- resp. förhandlingsrätten lagligen tillförsäkras alla arbetstagare utom sådana, som äro anställda i statens eller kommunernas tjänst och därvid äro underkastade ämbetsmannansvar. Utskottet föreslår, att lagen — som ju av utskottet begränsats till att gälla förhandlingsrätten — skall omfatta endast i enskild tjänst anställda. Redan på denna punkt har högern dikterat utskottsutlåtandet. Folkpartiet har visserligen i sin motion accepterat den av den fehrska kommittén och regeringen föreslagna gränsdragningen, men herr Österström har såsom den nitiske representant för »det ledande skiktet inom nationen» han visat sig vara även i detta fall varit angelägen om att gå högern till mötes, vilket likväl icke är detsamma som att han beaktat de anställdas önskemål. De anställda önska nämligen, att lagen skall givas det vidsträckt tillämpningsområde, som regeringen föreslagit. Det är visserligen sant, att utskottet föreslagit en utredning på denna punkt, men en sådan har redan verkställts av den fehrska kommittén och lagts till grund för Kungl. Maj:ts förslag. Ett uppskov med lösningen av de stats- och kommunalanställdas förhandlings- och föreningsrättsfråga är varken nödvändigt eller rättvist.

Jag ber nu, herr talman, att få yrka bifall till 1 § i regeringens förslag. Jag

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

beklagar, att jag nödgats taga så mycket av kammarens tid i anspråk, men jag har ansett detta ärende vara av så stor betydelse för stora grupper av svenska medborgare, att det kunde väl försvaras att kammaren ägnade detta ärende all möjlig omsorg. Trots att det förekommit till behandling vid en tidpunkt, då kammarens ledamöter helst önska att få draga bort från riksdagsarbetet.

I herr Sigfrids Hanssons yttrande instämde herrar *Olof Carlsson, Hårdin, Magnusson, Heüman, Theodor Nilsson, Lindström, Björnsson, Bäcklund, Myrdal, Smedh, Lindbärg, Carl Eriksson, Oscar Gottfrid Karlsson, Wilhelm Björck, Robert Berg, Jacob Hansson, Berling, Alfred Andersson, Lindley, Fredrik Ström* och *Anders Andersson*.

Herr Westman: Herr talman! Den föregående ärade talaren framhöll i sitt i hög grad sakkunniga anförande, att mellan utskottets ståndpunkt och regeringens föreligger framför allt en stor skillnad: utskottet har förordat, att riksdagen skulle antaga regeringens proposition i den del, som rör förhandlingsrätten, men har däremot avstyrkt densamma i vad angår föreningsrätten. Det var mot detta, som den ärade talaren riktade sin huvudsakliga anmärkning.

Han började sitt anförande med att framhålla, att den nuvarande föreningsrätten i skriven lag kan stödja sig endast på 16 § regeringsformen. Men man får dock icke gå ut därifrån att den nuvarande föreningsrätten, sådan den i praxis existerar i vårt land, skulle vara så betydelselös, som det kunde förefalla av denna hänvisning till den knapphet, som den skrivna lagen företer i ämnet. Vi måste alla erkänna, att den föreningsrätt, som faktiskt existerar i vårt land, varit betydelsefull nog att kunna läggas till grund för den stortartade föreningsrättsliga byggnad, som våra fackföreningar utgöra och som bildar grundvalen för landsorganisationen. Det är en byggnad av sådan ståtlighet, att man måste förstå, att den grund, på vilken den vilar, inte kan vara alltför svag och vacklande. Vidare har i lagstiftningen den föreningsrätt, som finns de facto, ansetts vara så fast utformad, att den kunnat läggas till grund för sådana lagstiftningsåtgärder som beslutet om kollektivavtalslagen och beslutet om lagen om medling i arbetstvister, två lagar, som båda förutsätta en föreningsrätt i vårt land.

Jag framhåller detta endast därför, att det vore alldeles oriktigt, om de närmast intresserade arbetstagarna skulle få den uppfattningen att deras rättsliga ställning är sämre än vad den i verkligheten är.

Anledningen till att lagutskottet har utelämnat de bestämmelser, som finnas i propositionen om föreningsrätten, har varit, att vi i lagutskottet vid behandlingen av andra frågor ha fått den uppfattningen, att det inte är lämpligt, att man försöker lösa de föreningsrättsliga frågorna bitvis och styckevis i samband med det ena eller andra för dem tämligen sidoställda problemet, utan att det är lämpligt, att man söker få till stånd en föreningsrättslagstiftning, som är gjord i ett sammanhang och som behandlar föreningsrättsfrågan ur självständig synpunkt. Den föregående ärade talaren erinrar sig helt säkert, vilka bekymmer vi hade, när vi i fjol i andra lagutskottet behandlade frågan om tredje mans rätt. Det visade sig då, att denna fråga icke kunde lösas i och för sig, utan att man måste vid behandlingen av densamma även syssla med vissa föreningsrättsliga spörsmål, som voro i behov av en nödortfäst lösning. Vidare har det ju både vid föregående riksdagar och vid årets riksdag kommit fram förslag om att man skall lagstifta för vissa slags föreningar — ideella föreningar o. s. v.

Det har då legat nära till hands för utskottet att förklara, att det lämpligaste är att man tar itu med detta föreningsrättsliga problem och försöker

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

lösa det i ett sammanhang, fristående från andra frågor, men naturligtvis under beaktande av den betydelse, som en lösning av föreningsrätten kan ha för andra problem. Utskottet har också i en följande punkt föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om en allsidig utredning av föreningsrättsproblemet och om ett lagförslag, så snart denna utredning fullföljts.

Då frågar man sig: Vad gör då utskottet för att under väntetiden bereda de privatanställda åtminstone någon förbättring i deras ställning ur föreningsväsendets synpunkt? Jag vill då erinra därom, att utskottet i 3 § i sitt lagförslag infört en sats, hämtad ur regeringsförslaget, den satsen nämligen, att »föreningsrätten skall lämnas okränk». Härmed tillgodoser man i någon mån de önskemål, som den föregående ärade talaren uttryckte beträffande önskvärdheten att få en lagbestämmelse i vårt land utöver 16 § regeringsformen. Det är sant, att det icke tillfogats någon närmare bestämning, som anger, vad föreningsrätten är för någonting. Vill man ha upplysning därom, får man vända sig till rättspraxis i vårt land, en praxis, som jag förut haft tillfälle att tala om. Men denna paragraf har den betydelsen, att den uttryckligen fastslår en princip, och att den således lägger en i lagen uttryckligt angiven grund för skadeståndsanspråk. Vidare är det klart, att om man i lagen fastslår denna grundsats, betyder detta, att arbetsgivarna få sig förelagd en uttrycklig lagregel, som för dem innebär en skyldighet att respektera de anställdas föreningsrätt. Jag är övertygad om att detta icke skall visa sig vara betydelselöst. En hel del arbetsgivare ha ju på grund av gammaldags känlostämningar varit ohägnade att respektera föreningsrätten. Vi veta emellertid, att utvecklingen mer och mer gått i den riktningen, att även i fråga om privatanställda i inskränkt bemärkelse, d. v. s. sådana, som icke äro kroppsarbetare, deras arbetsgivare alltmer och mer kommit över till en modernare åskådning och lämnat deras föreningsrätt okränkt. Jag är övertygad om att en sådan utveckling i rätt riktning skall påskyndas genom denna lagregel. Och huvudsaken är dock, att de privatanställda få sin föreningsrätt i *praxis* erkänd och respekterad; huvudsaken är icke, att det sker genom en lagstiftning.

När jag säger detta följer därav ingalunda, att jag med likgiltighet ser lagstiftningsfrågans vidare utveckling. Tvärtom är jag för min del mycket intresserad för att den utredningsskrivelse, som utskottet föreslår riksdagen, snarast möjligt skall leda till ett resultat.

Vidare ber jag att få påpeka, att utskottet föreslagit, att propositionens bestämmelser om förhandlingsrätten skola antagas. Av dessa bestämmelser följer ju, att en arbetsgivare är skyldig att träda i förhandling med en förening av sina arbetstagare. Denna förhandlingsrätt förutsätter således såsom faktiskt bestående en föreningsrätt. Redan antagandet av dessa förhandlingsbestämmelser måste föra därhän, att de privatanställdas föreningsrätt blir främjad och stärkt.

Jag kan därför icke dela den uppfattning, som den föregående ärade talaren hyste, att detta lagförslag skulle vara så betydelselöst för de privatanställda ur föreningsrättssynpunkt, som han ansåg sig kunna göra gällande.

Den ärade talaren riktade vidare i en del av sitt anförande en kritik mot vissa punkter i den kungl. propositionens regler rörande förhandlingsrätten. Jag har naturligtvis inte någon anledning att gå in på den kritiken. I visst avseende instämde den ärade talaren i den ståndpunkt, som utskottet intagit och som innebär en avvikelse från den kungl. propositionen.

Men därjämte riktade den ärade talaren en ganska ingående kritik mot det kapitel, som utskottet infogat i sitt lagförslag utöver vad den kungl. propositionen innehåller, nämligen det tredje kapitlet. Detta kapitel är emellertid att bedöma endast som en anordning, vilken lagen ställer till de privatanställ-

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

das förfogande, för den händelse de vilja använda sig därav. Det finns intet tvång för någon förening av arbetstagare att använda sig av den särskilda förhandlingsordning, som innehålles i detta kapitel. En arbetsgivare kan således icke med hjälp av detta kapitel ställa till något som helst obehag för sina arbetstagare. Den möjligheten är utesluten. Arbetstagarna kunna inte få något obehag av detta kapitel, försävt de icke själva påkalla dess användning.

Den ärade talaren fällde ganska hårda ord om det sätt, på vilket utskottet behandlat detta kapitel. Jag blev litet förvånad däröver. Jag visste inte, att utskottet hade förtjänat ett så strängt omdöme. Den ärade talaren sade, att man inte underkastat tredje kapitlet någon detaljgranskning. Det är ett påstående, som man kan vederlägga med utskottets protokoll, ty av protokollet framgår, att vi ha behandlat detta kapitel inte mindre än två gånger, och om man jämför de motioner, som ligga till grund, med utskottets text, så kan var och en med den största lätthet finna, att utskottet underkastat det förslag, som framlagts i motionerna, en mycket ingående behandling. Sålunda måste den ärade talarens omdöme betraktas såsom ganska subjektivt färgat, och ännu mera subjektivt färgat måste naturligtvis hans omdöme bli, när han som anledning till det påstådda lättvindiga förfarandet i utskottet uppgiver, att man inom utskottet inte brydde sig om att taga den här lagstiftningen seriöst, därför att man inte intresserade sig för att lagstifta för de samhällsgrupper, varom här är fråga. Jag undrar verkligen, om den ärade talaren kan ha rätt i att uttala ett sådant omdöme. I utskottet sutto personer, som voro livligt intresserade av de motioner, som voro väckta i ärendet, och som genom att underteckna motionerna visat sitt intresse för denna lagstiftning. De enda, som skulle ta åt sig detta hårda omdöme, som ju avser att brännmärka dem även inför den samhällsklass, som här är i fråga, voro de, som icke väckt några motioner. Till dem hör jag. Jag får alltså finna mig i att framdeles för alla privatanställda framstå som en person, som varit så likgiltig för deras välfärd, att han inte brytt sig om att taga lagstiftningen på detta område seriöst. Jag vet nu inte, om det är herr Sigfrid Hansson eller jag själv, som har den bästa kännedomen om livligheten av mitt intresse. Kammaren kan kanske lösa problemet på det sättet, att kammaren betraktar herr Sigfrid Hanssons yttrande i denna punkt såsom obefintligt.

Jag skall inte gå in på detaljer. Herr Sigfrid Hansson tog upp en hel del detaljer som han kritiserade i detta tredje kapitel. En hel del av hans kritik var ett återupprepande av de kritiska anmärkningar, som vi hört i annat sammanhang inom utskottet, nämligen i fråga om tredje mans rätt. När vi förra året höllo på och diskuterade tredje mans rätt, kommo vi in på t. ex. förhållandet mellan huvudorganisationen och en förening, som står under en sådan huvudorganisation. Det skedde, när vi voro inne på behörighetsreglerna. Då framfördes det från den sida, som den ärade talaren representerar, en hel del anmärkningar och synpunkter, avsedda att visa, hur svårt det var att konstatera vad som skulle vara huvudorganisation. Men hur det var, ansåg utskottet dock, att utskottet kunde våga sig på att operera med ett sådant begrepp. Vad den siste talaren i dag har anfört har inte gjort mig mera tveksam på den punkten.

Slutligen ber jag, herr talman, att få framhålla, att om nu detta tredje kapitel skulle vara för besvärligt och tungt för arbetstagarna ha de ju möjlighet att använda den förhandlingsordning, som propositionen erbjuder dem. Utskottet har ju inte tagit bort ett enda dugg av vad propositionen givit. Alla herr Sigfrid Hanssons anmärkningar kunna, vad tredje kapitlet angår, endast gå ut på att utskottet inte utöver vad propositionen ger arbetstagarna givit

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)
 dem någonting, som var alldeles felfritt och förträffligt. Det är sålunda en anmärkning, som inte kan väga alltför tungt från herr Sigfrid Hanssons sida, ty han måste väl anse, att regeringspropositionen i och för sig är tillräcklig, och ingen kan påstå, att tredje kapitlet kan medföra någon som helst skada för arbetstagarna, enligt vad jag nyss tillät mig framhålla.

För min del är jag övertygad om att man genom att bifalla utskottets förslag skulle taga ett steg framåt till främjande av arbetstagarnas intressen. Man tar ett steg framåt i riktning mot en modern lagstiftning, som är ägnad att lösa de problem, som uppkomma i det moderna samhället, mellan arbetstagare och arbetsgivare, och även om detta steg inte är så stort, som många skulle ha önskat, måste dock alla erkänna, att det har sin givna betydelse, att detta steg tages.

När jag ber att få hemställa om bifall till den första paragrafen i utskottets formulering, gör jag detta under betoning av att då utskottet inskränkt räckvidden av denna paragraf på det sättet, att den skall gälla privatanställda i enskild tjänst, sammanhänger detta med att utskottet föreslagit en utredning rörande de förhållanden, som måste beaktas, därest man skulle utvidga denna paragraf på sätt, som skett i propositionen, så att även privatanställda, som genom ett privaträttsligt avtal äro anställda i offentlig tjänst, skola kunna falla under lagens tillämpning utan att några olägenheter uppstå. Vi ha sålunda funnit, att denna sista fråga om dessa, som äro anställda i offentlig tjänst genom ett privaträttsligt avtal, inte är så utredd, att vi för närvarande kunde giva oss in på att utan vidare inordna dessa i lagen. Vi veta, som det står i motiveringen, att det delvis pågår en utredning i denna fråga. Vi önska nu att få denna utredning så lagd, att den omfattar hela detta problem, och när man får den utredningen klar, då kan man ju komma tillbaka och se efter vilken ändring av lagtexten i § 1 man kan göra ur denna synpunkt.

Jag ber, herr talman, därför att få yrka bifall till utskottets hemställan i första paragrafen.

Herr Sandström: Herr talman! I den nu pågående debatten skall jag be att till en början även jag få yttra några ord om föreningsrätten och förhandlingsrätten och det sammanhang, vari de stå till varandra uti det föreliggande utskottsförslaget.

Som bekant är varken förenings- eller förhandlingsrätten uttryckligen lagfäst i det svenska rättssystemet, men bådas existens kan anses vara de facto erkänd. Att denna faktiskt existerande föreningsrätt inte är utan betydelse har redan av utskottets ärade ordförande anförts.

Uti det förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt, som framlagts i den kungl. propositionen nr 240, har stadgats, att föreningsrätten skall lämnas okränkta, och att kränkning av denna rätt från någondera parten inom lagens tillämpningsområde, d. v. s. från arbetsgivare eller arbetstagare, medför skadeståndsskyldighet. Beträffande föreningsrättens innehåll lämnas skydd blott för dess positiva sida, d. v. s. rätten att inträda i och kvarbliva i en förening, men däremot ej för föreningsrättens negativa sida eller rätten att stå utanför en förening. Skydd saknas sålunda mot s. k. organisationstvång. Det är från högerns synpunkt en ytterst betänklig brist i utformningen av föreningsrättens rättsliga innebörd, och till denna uppfattning hava också trettonmannakommisionen, uti sitt betänkande beträffande lagstiftning till skydd för tredje mans neutralitet i arbetsstrider, den s. k. fehrska kommittén, uti dess betänkande med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt, samt lagrådets vid upprepade gånger i ämnet gjorda uttalanden anslutit sig. Redan nu må det klart utsägas, att högern av starka principiella skäl anser sig böra

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

fasthålla vid, att en utformning av föreningsrätten utan skydd mot organisationstvång icke kan godtagas.

Beträffande förhandlingsrätten innehåller den förevarande kungl. propositionen bestämmelse om att förhandlingsrätten mellan arbetsgivare och arbetstagare skall respekteras, men den utformar icke närmare förhandlingsproceduren.

Av skäl, som närmare angivits i utskottets utlåtande och förut berörts i debatten av utskottets ordförande, har utskottet funnit tiden ännu icke vara inne för att gripa sig an med spørsmålet om en närmare reglering av föreningsrätten utan ansett, att med denna angelägenhet borde få anstå i avbidan på begärd utredning av frågan om hela föreningsväsendets normering genom lagstiftning. Däremot har utskottet med ledning av motionen i frågan framlagt ett fullständigt utarbetat förslag till förhandlingslagstiftning, därvid hänsyn tagits till den kritik, som i avgivna remissyttranden riktats mot den fehrska kommitténs lagförslag i ämnet.

På vissa håll har anmärkning framställts mot att utskottet i detta sammanhang icke godkänt den kungl. propositionens förslag till närmare definition av föreningsrättens innehåll ävensom rörande skadeståndsskyldighet vid kränkning av föreningsrätten. Förutom den rent principiella inställning, som för högern omöjliggjort ett godtagande av propositionens förslag, må framhållas, att i utskottets lagförslag föreningsrätten i allt fall icke lämnats helt åt sido, ity att i en särskild paragraf i den föreslagna lagtexten lämnats uttrycklig föreskrift om att föreningsrätten skall lämnas okränkta. Det är sålunda tydligt utsagt, att föreningsrätten skall respekteras. Huruvida en kränkning av föreningsrätten på det område, varom nu är fråga, medför skadeståndsskyldighet har däremot icke angivits i lagtexten, och detta spörsmål får därför tillsvidare avgöras enligt allmänt gällande rättsregler rörande skadeståndsskyldighet i utomobligatoriska förhållanden. Uteslutet torde emellertid icke vara, att handlingar, som innebära ett bristande iakttagande av föreningsrättens okränkbarhet, i vissa fall kunna medföra skadeståndsplikt. Man torde också på goda grunder kunna antaga, att sedan i lagen klart och tydligt inskrivits principen om att föreningsrätten skall respekteras, detta även kommer att leda till, att de flagranta fall av föreningsrättens kränkning, som under den senaste tiden från de privatanställdas organisationer påtalats, i framtiden komma att upphöra. Även torde böra beaktas, att sedan förhandlingsrätten mellan arbetsgivarna och de privatanställdas organisationer blivit lagfäst och i detalj närmare reglerad de privatanställda icke gärna kunna komma att få vidkännas någon allvarlig olägenhet av att föreningsrätten icke blivit till sitt innehåll av lagstiftaren närmare utformad, utan endast till sin existens av lagstiftaren fastställd.

Beträffande härefter värdet av den föreslagna förhandlingsrättslagstiftningen torde man med tämligen stor visshet kunna utgå ifrån, att densamma i första rummet kommer att bli till nytta för de privatanställda i inskränkt mening, d. v. s. sådana arbetstagare, som ej äro kroppsarbetare. Detta beror framför allt därpå, att dessa privatanställda, i motsats till vad som är fallet med kroppsarbetarna, nästan aldrig hava sina löne- och övriga anställningsvillkor fastställda enligt kollektivavtal, varför de privatanställda mer än kroppsarbetarna äro i behov av en i lag reglerad förhandlingsordning. Även är att bemärka, hurusom de privatanställda på grund av den förtroendeställning de intaga till sina arbetsgivare i allmänhet icke vilja organisera sig i sådana kamporganisationer som fackföreningarna. Fredsviljan i förhållande till principerna är i regel dominerande, och åt denna fredsvilja, vars värde knap-

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

past kan överskattas, är det nu meningen att giva det stöd, som en i lag utformad förhandlingsordning otvetydigt innebär.

Jag säger i motsats till vad som sagts av herr Sigfrid Hansson, att de privatanställda och deras organisationer äro livligt intresserade av att frågan rörande en i lag reglerad förhandlingsordning till stöd och nytta för de privatanställda nu erhåller sin lösning.

Då det av herr Sigfrid Hansson sagts, att inom de privatanställdas organisationer, särskilt Daco, rests en stark opinion för utformande av föreningsrättens innehåll i enlighet med den kungl. propositionen och sålunda utan skydd mot organisationstvång, så må erinras om, att ett sådant ställningstagande ingalunda förekommer bland alla, sannolikt inte ens bland majoriteten av de anställdas sammanslutningar. Enligt vad jag inhämtat stå alltså så stora organisationer som Industrijänstemannaförbundet, Arbetsledareförbundet och Banktjänstemännens förening främmande för ett sådant krav. Och med hänvisning till vad jag förut anfört gör jag med bestämdhet gällande, att för de privatanställda i inskränkt mening huvudintresset ingalunda kan vara att få föreningsrättens innehåll i lag närmare utformad, utan att för dem det viktigaste måste vara att erhålla en å föreningsrättens princip grundad av lagstiftaren garanterad förhandlingsordning.

Herr Sigfrid Hansson har påstått, att de bestämmelser, som innehållas uti tredje kapitlet i utskottets lagförslag, äro tillkrånglade och invecklade, och att arbetstagarnas organisationer komma att betacka sig för den föreslagna proceduren. Jag vill då säga, att värdet av en i detalj utformad förhandlingsordning blivit efter noggrant överbäggande starkt betonad av den fehrska kommittén, och att den i högerns motion på grundval av kommittébetänkandet utarbetade förhandlingsordningen tillkommit även efter kontakt med åtskilliga av de privatanställdas organisationer. Jag tror, tvärtemot vad herr Sigfrid Hansson anfört, att de privatanställdas organisationer komma att finna sig väl tillfreds med den förhandlingsordning, som i utskottsbetänkandet erbjudes dem.

Jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets förslag i den förevarande punkten.

Herr **Bagge**: Det föreliggande utskottsutlåtandet berör en fråga, som är av mycket stor betydelse särskilt för de grupper, som i dagligt tal gå under rubriken »privatanställda», och det är med hänsyn till dessa gruppers intresse som jag med verklig glädje konstaterar, att utskottet förordar den i vår partimotion föreslagna förhandlingsordningen med fredsförpliktelser.

Jag skall i motsats till min lärde och hedervärde vän herr Sigfrid Hansson inte göra någon lång och lärd framställning av detta, utan jag skall bara komma med några mycket enkla reflexioner angående de huvudsynpunkter, som man kan ha på den här saken. Motiveringen för denna förhandlingsordning är för övrigt närmare utvecklad i motionen, och jag behöver inte fördjupa mig i den. Förhållandet är ju det, att det är stora grupper av privatanställda, som av olika orsaker icke kunna begagna de påtryckningsmedel för att hävda sina intressen, som förekomma bland de kroppsarbetande skikten. Därtill kommer, att tjänstemannagrupperna på grund av den ställning, i vilken de stå i förhållande till företagen, över huvud icke vilja tillgripa öppna stridsåtgärder i intressekonflikter. Till följd av dessa omständigheter intaga de privatanställda en i viss mån underlägsen ställning på arbetsmarknaden, och det måste anses fullkomligt befogat, att samhället söker att kompensera dem för detta. Det är också det, som vi ha avsett med vårt förslag till speciell förhandlingsordning. Den bygger på det betänkande, som avgavs av tjänstemannakommittén, en

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

kommitté, som var representativ både för den i Daco organiserade och den utanför Daco stående tjänstemannarörelsen. Vi ha emellertid samtidigt sökt att taga hänsyn till kritiken mot kommittébetänkandet i varje punkt, där vi funnit den berättigad. Jag har mycket svårt att förstå motiven till socialdemokraternas motstånd mot denna förhandlingsordning, såvitt de ej helt enkelt äro, att förslaget kommit från vårt håll. Utskottet tillstyrker nämligen även den av regeringen föreslagna förstärkningen av förlikningsmannens befogenhet, och arbetstagargrupperna få då själva välja mellan de olika förhandlingsvägar, som öppnas: mellan förhandlingsförfarande på grundval av fredsförpliktelse eller förhandling i anslutning till medlingslagen. Det kan väl inte vara något bekymmer i så fall och i varje fall inte något bekymmer, som på något sätt åsyftar de privatanställdas intressen. Skulle man ändå icke från socialdemokratiskt håll kunna erkänna, att flertalet av de privatanställda arbeta under andra betingelser än övriga arbetstagare, och varför skall då icke lagstiftningen taga hänsyn till detta? Tag t. ex. bara en sådan sak som att det finnes en hel del privatanställda — särskilt de, som äro anställda på mindre kontor — som aldrig kunna tänka sig, att de skulle strejka av någon anledning. Vad skola dessa privatanställda taga sig till?

Förhandlingsrätten förutsätter föreningsrätten, såsom utskottets ordförande och även herr Sandström utvecklat i dag. Då man har lagfäst förhandlingsrätten, ligger däri, såvitt jag kan förstå, att man också har lagfäst jämväl föreningsrätten. Annars skulle ju förhandlingsreglerna sakna varje förnuftig mening, och detta är, såvitt jag kan förstå, betydligt viktigare än allehanda lagparagrafer. Numera är ju föreningsrätten dess bättre allmänt erkänd i vårt land. Det förekommer ju någon gång ännu kränkningar av föreningsrätten här och var, men sådana fall höra till undantagen, och man har anledning att tro, att de alldeles skola försvinna. Jag är också övertygad om att flertalet av dessa undantagsfall skola kunna beivras i kraft av den bestämmelse till föreningsrättens skydd, som finnes intagen i förhandlingslagen. Att kränkningar av föreningsrätten i alla fall kunna komma att inträffa, som inte bli åtkomliga genom denna bestämmelse, skall jag naturligtvis icke på något sätt bestrida, men det kommer nog att röra sig om sådana fall, som icke heller kunna beivras med den av reservanterna föreslagna lagtexten. Också enligt deras förslag måste det ju bevisas, att viss åtgärd har vidtagits i syfte att kränka föreningsrätten, men detta blir kanske inte alltid så lätt att bevisa. I varje fall vill jag för min del kraftigt understryka, att jag aldrig skulle ha velat ansluta mig till utskottsförslaget i denna del, om jag trott, att det skulle kunna medföra några för arbetstagarerna allvarigare olägenheter. Och jag tror inte det. Jag skall bara taga som ett exempel en invändning, som herr Sigfrid Hansson gjorde, nämligen detta, att en organisation måste ha vunnit minst 300 medlemmar för att kunna få en opartisk ordförande, och att Daco inte skulle kunna anses vara huvudorganisation eller vad det var för andra bekymmer, som herr Hansson uttalade. För det första tror jag, att vi kunna säga, att det är tydligt, att Daco just är en sådan huvudorganisation, som avses, och för det andra vill jag meddela, att det är på önskan från tjänstemannahåll, som man har tagit bestämmelsen, därför att de inte ha velat, att förhandlingsorganisationerna skulle bli alltför små, detta av uppenbara och praktiska skäl.

Slutligen vill jag säga, att socialstyrelsen har alltid en viss diskretionär prövningsrätt i de här fallen, och därför tror jag icke heller, att det behöver ha några bekymmersamma följder ur de anställdas synpunkt.

Från arbetsfredens synpunkt och av andra skäl ha vi emellertid från högerpartiet redan på ett tidigare stadium motionerat om genomförandet av en lagstiftning om föreningsrätten. Också i vår motion om förenings- och förhand-

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

lingsrätt upptogos vissa föreningsrättsliga bestämmelser. I sak äro sålunda alla partier ense om önskvärdheten av föreningsrättens reglering, och det förefaller mig som om utsikterna till en utjämning av de meningsskiljaktigheter, som förut ha gjort sig gällande på området, nu skulle vara större än tidigare. Jag tror också, att det skulle vara till fördel både för samhället och för de grupper, vilkas intressen här beröras, om denna fråga kunde lösas utan alltför stora motsättningar. Jag vill också påpeka, att såväl Daco som de fristående tjänstemannaorganisationerna ansluta sig till den fullständiga föreningsfrihetens princip. Daco har emellertid ansett, att frågan om organisationstvånget icke är tillräckligt utredd, och att dess lösning därför bör anstå. På grund härav har Daco anslutit sig till propositionens föreningsrättsliga bestämmelse, men jag ber att få framhålla, att Dacos största underorganisation, Arbetsledareförbundet, som räknar tredjedelen av Dacos medlemmar, och i vars spets Dacos egen ordförande står, dock har reserverat sig mot att lagen icke skall upptaga bestämmelser mot organisationstvång. Och de två största fristående tjänstemannasammanslutningarna, Kontoristförbundet och Bruktjänstemanna-föreningen, hava bestämt påyrkat skydd mot organisationstvång.

Meningarna inom tjänstemannaopinionen rörande organisationstvånget äro sålunda lika delade som i riksdagen, och det kan väl även av detta skäl vara befogat, att de föreningsrättsliga frågorna underkastas ytterligare överarbetning. Det är ju framförallt organisationstvånget, som striden rör sig om. Av de skäl, som vi närmare påvisat i vår motion, kunna vi icke finna regeringsförslaget tillfredsställande, då detta lämnar organisationstvånget utanför lagstiftningen. Kan emellertid icke den negativa föreningsrätten nu lösas tror jag, i likhet med arbetsdomstolens ordförande, att det är viktigast att också uppskjuta den positiva föreningsrättens närmare reglering till dess båda dessa frågor kunna lösas samtidigt. Att lösningen bör ske på sådant sätt, att den — som utskottet säger — »kan anses vara socialt rättvis och icke riktad mot visst håll», däri vill jag gärna instämma. Å andra sidan är det önskvärt, att en lagstiftning om de föreningsrättsliga problemen genomföres redan inom den allra närmaste framtiden. Detta borde även vara möjligt med hänsyn till det omfattande utredningsarbete, som redan verkställts.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Borell* och *Gustaf Tamm*, *friherre Lagerfelt* samt herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Mannerskantz*, *von Geijer*, *Öhman*, *Rahm*, *Colleen*, *Gustaf Björkman*, *Ernfors*, *Karl Emil Johanson*, *Frändén*, *Carlström* och *Lindmark*.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Herr Bagge tog tydligen illa vid sig, att jag yttrade mig så utförligt i detta ärende, som ju hans eget parti ägnat stort intresse åt, bland annat genom att väcka en av de motioner, som vi nu ha att taga ställning till. Jag beklagar, om jag nu på det viset har åstadkommit otrevnad, och jag förstår ju mycket väl, att det från herr Bagges synpunkt skulle ha varit bättre, om jag lagt i dagen okunnighet i denna fråga. Jag förbehåller mig emellertid rätten att även framdeles när det gäller ärenden, som högern försökt taga patent på, försöka skaffa mig det bästa kunskapsunderlag för ett bedömande, även med risk att få höra försmädliga anspelningar på min »lärdom». Det var i varje fall inte för »lärdomens» egen skull, som jag yttrade mig så utförligt utan jag önskade med det långa anförandet främja en sak, som man enligt min mening har all anledning att ägna stor uppmärksamhet. Då jag nu återigen tagit till orda, skall jag emellertid bemöda mig om att fatta mig kort.

Jag skall först be att få säga några ord med anledning av utskottets ärade

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

ordförandes uttalande. Han framhöll, naturligtvis med full rätt, att bara detta faktum, att en sådan organisation som landsorganisationen existerar i vårt land, är ett bevis för att vi ha en bred och stark föreningsrättslig grundval att bygga på. Det har jag aldrig på något sätt heller velat bestrida, men å andra sidan är det också ett faktum, att denna föreningsrättsliga grundval är behäftad med brister, som visat, att medan myndigheterna icke kunnat ostraffat förgripa sig på medborgarnas föreningsrätt, så kan faktiskt vilken enskild medborgare som helst göra det i vårt land.

Jag delar förresten också herr Westmans uppfattning, att när det gäller föreningsrätten, det är klart, att det skulle vara lämpligt att lösa den i ett större sammanhang; jag har förut själv pläderat för en sådan uppfattning. Men jag ber att få erinra om att det är herr Westman och de borgerliga partierna som väckt tanken på partiella reformer ifråga om föreningsrätten. Det skedde i samband med behandlingen av frågan om tredje mans rätt till neutralitet i ekonomiska konflikter. Vid det tillfället hade man inte några betänkligheter. Då var man inte bara i färd med att lösa den positiva föreningsrättens problem, utan herr Bagge och de folkfrisinnade ville också lösa det mycket svåra problemet om den negativa föreningsrätten. En annan fråga, som man i det sammanhanget också var angelägen att komma till rätta med, var det mycket svårlösta föreningsrättsliga problemet beträffande organisationernas behörighet. Detta framgick av det utskottsutlåtande, som framlades i fjol angående tredje mans rätt. Det är således inte vidare konsekvent att nu, när det gäller att försöka lösa frågan om den positiva föreningsrätten till skydd för vissa grupper av anställda, föreslå uppskov med motiveringen, att frågan bör lösas i ett större sammanhang.

När man här säger, att arbetsgivarna genom den torftiga föreningsrättsbestämmelse, som utskottet upptagit i sitt förslag, uttryckligen ha fått sig förelagt, att föreningsrätten skall respekteras, ber jag att få hänvisa till vad jag förut yttrade angående svårigheterna för de anställda att beivra föreningsrättskränkningar.

För att belysa, hur det kan gå till i vårt svenska samhälle, ber jag, herr talman, att få föredraga ett litet aktstycke, som jag nyligen fann i Svenska arbetsgivareföreningens organ *Industria*, vilket i sin tur hade klippt det ur en tidning i södra Sverige. Det är ett kontrakt, som en arbetsgivare har förelagt sina arbetare till undertecknande. För att det inte skall uppstå något missförstånd, önskar jag framhålla, att *Industria* tydligen avtryckte detta aktstycke för att visa, hur dumt arbetsgivare kunna bete sig. Aktstycket lyder så här: »Kontrakt. Mellan undertecknad, M. M. i M., här nedan kallad arbetsgivare, å ena sidan samt här nedanstående personer, kallade arbetare, å andra sidan, har denna dag följande avtal träffats. § 1. Arbetarna förbinda sig att var och en för sig så länge dom har arbete hos arbetsgivaren eller kan få hos honom på samma villkor, som denne medgiver andra arbetare med samma kvalifikationer för arbete av samma slag, icke ingå i någon slags fackförening eller verka för att andra arbetsgivarens arbetare bilda eller ingå i sådan förening. § 2. Brytes ovanstående avtal förbehåller sig arbetsgivaren fritt, att härför vidtaga lämpliga åtgärder samt utkräva skadestånd. § 3. Arbetsgivaren förbinder sig att i mån av tillgång på arbete och sedan nödig hänsyn tagits till arbetsgivarens tidigare eller förefintliga arbetare bereda arbetarna sysselsättning mot avlöning som särskilt överenskommes och skall stå i överensstämmelse med vad som med hänsyn till arbetets art, arbetarnas kvalifikationer och rådande allmänna lönevillkor å arbetsgivarens arbetsplats är skäligen. Av ovanstående har var och en arbetare erhållit avskrift. M. den 15 februari 1935. M. M.»

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

Jag medger, att detta är ett ganska unikt aktstycke, och jag håller för troligt, att ingen arbetare i vårt land skulle vilja skriva under ett sådant kontrakt. Men det vore intressant att få veta, om ett sådant avtal kan anses vara lagligt enligt utskottets förslag till föreningsrättsbestämmelser under förutsättning att arbetstagaren »av fri vilja» undertecknat detsamma. Jag håller före att om avtalet blev föremål för process, skulle arbetsdomstolen resoluvera att det skulle anses giltigt. Den fria viljan är som vi alla veta emellertid mycket problematisk. Det kan se ut, som om den fått göra sig gällande men i verkligheten kan det ligga tvång bakom.

Jag tillåter mig att anföra ett annat exempel, som visar, hur angeläget det är, att man så snart som möjligt får lagbestämmelser om den positiva föreningsrätten i vårt land. Jag har sett i tidningen *Industritjänstemannen*, som är organ för Sveriges industritjänstemannaförbund, ett referat från ett möte i Sundsvall för någon tid sedan, tydligen anordnat av brukstjänstemannaföreningen vilken tycks stå bättre i gunst hos arbetsgivarna än industritjänstemannaförbundet. Vid detta möte uppträdde en disponent och yttrade bland annat följande: »Det är väl varje arbetsgivares ensak vad han vill tycka om tjänstemännens anslutning hit eller dit. För min egen del tillåter jag inte mina tjänstemän att tillhöra den där bolsjevikföreningen» — industritjänstemannaförbundet är i denne arbetsgivares ögon en bolsjevikförening — »eller socialdemokratiska partiet heller förresten, utan får jag bara tag i dom så åker dom. Likadant mina arbetare förresten, kommer jag bara på dom så . . .» Man kan om detta yttrande säga, att det är ett uttryck för dumhet. Men om så funtade människor äro arbetsgivare och ha att avgöra anställdas och arbetares väl eller ve, då kan dumheten bli ganska farlig.

Vad jag nu anfört är ett exempel på att det är nödvändigt, att de anställda och arbetarna få ett betryggande skydd för sin föreningsrätt. Förresten ber jag att få erinra herrarna om det fall, som inträffade vid en skånsk fabrik och som skildras i det senaste numret av *Industritjänstemannen*, vilket blivit utdelat till kamrarnas ledamöter. I det fallet har en disponent avskedat i tur och ordning ordföranden, vice ordföranden och sekreteraren i den avdelning av industritjänstemannaförbundet som finns på platsen. Enligt regeringens nu föreliggande förslag skulle säkerligen ett sådant fall kunna beivras vid arbetsdomstolen, men jag betvivlar, att man skulle komma någon vart med hjälp av det lagförslag, som andra lagutskottet och herr Bagge bjudit de anställda.

Utskottets ordförande tyckte inte om att jag sade, att man endast helt flyktigt hade ägnat ärendet uppmärksamhet i utskottet. Jag ber nu att få försäkra, att jag icke avsåg att klandra utskottets ordförande, och ännu mindre ville jag »brännmärka» honom. Jag skulle bli ledsen, om herr ordförande fortfarande hyser en sådan uppfattning. Men jag tycker, att man gärna kan tala om hur det gått till med utskottsbehandlingen av detta viktiga ärende. De herrar, som företrädde de partier, vilka väckt motioner i dessa frågor, lade inte i dagen något större intresse för att hjälpa oss andra att få klarhet beträffande de föreslagna förhandlingsrättsbestämmelserna. Det skulle därför ha varit bra, om herr Bagge hade haft säte och stämma i utskottet och använt sin lärdom för att hjälpa oss till rätta.

Nu säger utskottets ordförande, att om det visar sig, att dessa enligt min mening illa övertänkta och mycket torftigt behandlade förhandlingsrättsliga bestämmelser skulle visa sig vara olägliga ur de anställdas synpunkt, då ha de anställda att falla tillbaka på de bestämmelser, som Kungl. Maj:t föreslagit och som också återfinnas i utskottets förslag. Det är alldeles riktigt. Och det är väl, att inte utskottet i sin iver att ge regeringen en bak-

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

läxa även strukit dessa bestämmelser. Att så inte skedde få vi väl tacka utskottets ordförande för.

Jag hyser för övrigt den uppfattningen, att bestämmelserna i fjärde kapitlet kunna utnyttjas av arbetsgivare till nackdel för de anställdas organisationer. Om de — vilket jag håller för troligt — icke vilja begagna sig av dessa bestämmelser utan i stället förlita sig på det enklare förfaringssätt, som möjliggöres genom Kungl. Maj:ts bestämmelser, torde arbetsgivarna komma att visa sig vara så mycket mer angelägna om att just de förstnämnda bestämmelserna komma att tillämpas. De komma att ställa det som villkor för att förhandlingar skola föras, att de ur deras synpunkt fördelaktigaste bestämmelserna skola användas, och det kommer nog heller inte att dröja länge förrän de anställda och deras organisationer finna att de gjort otrevliga erfarenheter i den vägen. I en tidning karakteriserades härförleden utskottets förslag som en rättfälla för de anställda. Det var måhända en alltför drastisk karakteristik, men den var inte oriktig. Rättfällan är emellertid icke förgylld utan på sin höjd dåligt bronserad. Men den kan bli icke mindre farlig för det.

Jag fäste mig särskilt vid att herr Westman icke gav sig in på den intressanta frågan, hur det skall förfaras, om de anställda ha arbetsavtal som stipulera längre uppsägningstid än den varselstid av sju dagar, som skall iakttagas i händelse stridsåtgärd tillgripes. Skola arbetsavtalens uppsägningstider gälla, eller anser herr Westman, att den praxis, som utbildats på de kollektivavtalsberörda områdena, skall tillämpas här, att det alltså inte skall erfordras iakttagande av någon uppsägningstid för att delta i en strejk eller för att föranstalta om blockad. Det är viktigt att veta detta, ty är det så, att man hävdar den uppfattningen, att sådana bestämmelser i arbetsavtalen skola gälla framför varselbestämmelserna, blir ju förhållandet det, att om de anställda skulle behöva tillgripa stridsåtgärder — och till och med högermotionen har ju gått ut ifrån att det kan vara nödvändigt i vissa fall, sedan förhandlingsproceduren genomgåtts — kommer detta att visa sig omöjligt på grund av att arbetsgivaren kräver, att uppsägningstiden i de individuella avtalen skall iakttagas. Just därför få utskottets bestämmelser ganska mycket karaktären av en rättfälla.

Till herr Bagge, vilkens anförande inte innehöll något, som ger mig anledning försöka med ett sakligt meningsutbyte, skulle jag vilja säga, att jag inte förstår hans uttalande, att det är fastslaget och klart, att Daco är en huvudorganisation. Jag vore tacksam om jag finge veta, var detta är fastslaget och var det har blivit klaggjort. Det har icke blivit klaggjort i utskottets utlåtande. Utskottet har försiktigt nog inte yttrat sig om den saken. Och om jag inte är alltför illa underrättad, äro meningarna om den saken delade inom Daco. Jag skulle tro, att den förhärskande meningen där är den, att den omständigheten, att arbetsledarförbundet, bankmannaföreningen och en hel mängd andra föreningar ha anslutit sig till Daco, icke innebär, att de av sagt sig rätten att framträda som huvudorganisationer. Men dessa organisationer kunna ju enligt utskottets förslag icke åberopa de särskilda förhandlingsrättsbestämmelserna, eftersom de tillhöra Daco — under förutsättning nämligen att Daco skulle göra anspråk på att bli erkänd som huvudorganisation. Daco måste erkännas såsom huvudorganisation även av underorganisationerna, eller också bli dessa nödsakade att utträda ur Daco för att göra sig kvalificerade såsom bärare av förhandlingsrätten. Men förhållandet är ju det, som jag förut nämnt, att av sju-tion föreningar bli nio diskvalificerade, därför att de icke komma upp i ett medlemsantal på trehundra och antagligen icke heller kunna komma dit, därför att de representera så små yrken. Nu kan man ju säga, att jag inte behöver bekymra mig så mycket om den saken, eftersom jag

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

inte håller på de bestämmelser utskottet föreslagit. Jag tycker emellertid, att det skall vara förnuft i det hela, och jag tycker, att om riksdagen skall stifta lagar, skola de vara sådana, att de, som skola begagna sig av dem, veta vad de innebära och inte bli utsatta för obehagliga överraskningar, när lagarna skola tillämpas.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr **Bagge**: Jag har begärt ordet bara för att röja ett litet missförstånd ur vägen. Herr Hansson sade, att jag skulle ha tagit så illa vid mig på grund av hans anförande. Tvärtom lyssnade jag till det med allra största intresse. Jag tror, att det bara var en liten del av anförandet, som undgick mig, på grund av att jag var tvungen att klara upp en sak utanför plenisalen. Han tycks ha fäst sig vid att jag gjorde en liten skämtsam omskrivning av det engelska uttrycket i parlamentet »my learned and honourable friend». Jag menade verkligen inte något illa därmed, det försäkrar jag herr Hansson. Men man får tydligen vara försiktig, när man skämtar här i kammaren, i synnerhet om man ger sig in på ett visst slags skämt.

Vad herr Hansson nu sagt i sitt senaste anförande och de invändningar han gjorde förefalla redan ha varit berörda under de föregående anförandena, och jag skall därför inte förlänga debatten ytterligare genom att ta upp dem igen. Jag vill bara påpeka, att det ju inte är så, att arbetsgivarna kunna tvinga de anställda att begagna den föreslagna förhandlingsordningen, om de icke vilja. Jag har därför mycket svårt att förstå herr Hanssons uttalande, som gick ut på att arbetsgivarna skulle kunna tvinga organisationerna att begagna sig av denna anordning, fastän de själva inte önskade det.

Beträffande Daco förefaller det mig alltjämt klart, att denna organisation bör anses vara en huvudorganisation i den föreslagna lagens mening.

I övrigt har jag ingenting att tillägga, herr talman, i sak, och jag skall därför avstå från att vidare yttra mig.

Herr statsrådet **Möller**: Jag skall inte här ta upp någon diskussion. Det är bara en enda punkt, som jag inte vill underlåta att säga ett ord om. Herr Sigfrid Hansson var inne därpå, när han talade om kontraktet ifrån södra Sverige. Jag skall alltså inte gå in på frågan om de olika förhandlingskapitlen. I fråga om dem kan vederbörande välja, och jag förmodar, att de affärsanställda snart komma underfund med att om de välja det alternativ, med vilket utskottet har varit vänligt nog att utöka Kungl. Maj:ts förslag, begå de ett misstag. Och så fort de lärt sig, att det vore fel av dem att gå den vägen, behöva de inte begagna sig därav. Det är ju nämligen på det sättet, att om de följa den andra vägen, äro de inte tvungna att tillgripa några stridsåtgärder, utan de få i det fallet förfara precis som de vilja. I det avseendet få de göra som de vilja även enligt det tillagda alternativet, om nämligen skiljenämndens förslag inte blivit accepterat av parterna. Jag får uppriktigt säga, att det förefaller, som om detta alternativ upptagits i utskottsförslaget mera såsom något slags honnör åt högermotionen, ty att det skulle fylla något verkligt ändamål, kan jag för min del inte inse. Emellertid var det inte på den punkten jag tänkte yttra mig, utan det var angående föreningsrätten.

Det är klart som dagen, att om man utesluter hela föreningsrättskapitlet, kan därav följa mycket egendomliga konsekvenser. Det förhåller sig ju i alla fall på det viset, att om en arbetsgivare träffar privaträttsliga avtal med sina anställda, enligt vilka avtal de avsäga sig rätten att tillhöra t. ex. industri-tjänstemännens förening eller banktjänstemännens förening eller någon annan sådan organisation, kan detta icke bli föremål för påföljd. Ett av de grova

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

felen med utskottsförslaget är, att där inte stadgas några påföljder, om föreningsrätten icke lämnas okränkta, i varje fall inga påtagliga påföljder. Om en person, som det heter frivilligt, av sagt sig föreningsrätten, kan, såvitt jag förstår, ett sådant avtal icke förklaras ogiltigt av den domstol, dit saken eventuellt kan bli instämd. Under sådana omständigheter och med kännedom om att det i alla fall finns ganska många arbetsgivare, som äro bestämda motståndare till de anställdas föreningsrätt, så snart det är fråga om intresseföreningar, vilka skulle kunna uppträda kollektivt gentemot arbetsgivaren, även om det bara gäller förhandlingar, kan enligt min tro en lagstiftning av det slag, som utskottet föreslår, blir en pådrivande kraft för åstadkommandet av dylika avtal. Så länge föreningsrätten inte är föremål för lagstiftning, var väl den risken inte så stor. Att sådant förekommit framgår ju emellertid av vad herr Sigfrid Hansson här andragit, men risken har kanske inte varit lika stor, som den nu blir. Om det är på det sättet, att en sådan föreningsrättskränkning inte kan åtkommas på något sätt, skulle det inte förvåna mig, om man, sedan statsmakterna fattat beslut i den här frågan, finge se en hel rad avtal, i vilka vederbörande anställda av sade sig föreningsrätten, och jag begriper som sagt inte, hur man skulle kunna göra någonting däråt enligt den lag som utskottet föreslår. Ty där finns icke någon garanti för föreningsrätten. Där finns en fras om att föreningsrätten skall lämnas okränkta, men man har som sagt ingen garanti för att så kommer att bli fallet. En sådan grov föreningsrättskränkning som t. ex. den i Trälleborg, vilken här omnämnts, kan naturligtvis dragas inför arbetsdomstolen. Vad följden därav skulle bli, vågar jag inte yttra mig om. Det kan hända, att arbetsdomstolen måste förklara, att någon bevisning här inte kan presteras. Arbetsgivaren kan säga, att det förhållandet, att vederbörande tillhörde föreningen inte alls var anledningen till att han avskedat dem, utan att anledningen var, att de hade begått de och de felen. Arbetsgivaren tyckte inte om deras mustascher, han ville inte ha kvar folk med det utseendet i sin tjänst etc. Man kan ju anföra precis vilka skäl som helst för avskedande av en person. Jag är i varje fall rädd för att det kan bli ganska svårt att komma till rätta med ett sådant fall, när det icke uttryckligen bestämmes, att kränkning av föreningsrätten skall ha en viss påföljd. Jag vill vidare säga, vilket anförts även i andra kammaren, att vad beträffar den man, som mycket snabbt fick ny anställning, och till och med anställning med bättre inkomster — han blev nämligen anställd vid Kooperativa förbundet, ty han var en skicklig fackman — tror jag absolut inte, att han skulle kunna tillerkännas något skadestånd, därför att han blivit avskedad i sin egenskap av styrelseledamot i industritjänstemännens avdelning. Det vore nog fullständigt uteslutet. Jag bara anför det fallet, för att man skall få klart för sig, att uteslutandet av alla bestämmelser om föreningsrätten kan komma att leda till att hela lagstiftningen blir illusorisk. Man bygger upp en förhandlingsrätt men man river undan grundvalen för den förhandlingsrätten i samma veva, och så säger man ändå, att man gjort en stor lagstiftning till förmån för de anställda. Herrarna få ursäkt mig, om vi inte tycka, att det är vidare tilltalande åtminstone, att man lagstiftar på det sätt, som här är föreslaget. Jag tycker också, att det är ganska vågsamt. Tänk på den omsorg och grundlighet, med vilken lagstiftningsarbete i allmänhet förberedes! Här kommer ett lagutskott i sin lagsakkunniga upphöjdhet och gör om ett helt föreningsrättskapitel till en enda mening praktiskt taget, som lyder: Föreningsrätten skall lämnas okränkta — utan att ens säga vad man menar med föreningsrätt.

Jag har bara velat göra detta lilla inlägg i debatten för att inte man skall bagatellisera den kritik som riktats mot utskottets förslag. Det är ett mycket.

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

mycket primitivt bidrag i den riktning som denna lagstiftning syftar till, det tror jag bör vara klart för var och en som förstår hur en lagskrivning av detta slag kommer att verka i praktiken.

Herr Lindley: Herr andre vice talman! Herrar Westman, Sandström och Bagge ha enstämmigt förklarat, att föreningsrätten är en erkänd företeelse i vårt land. Jag vågar påstå motsatsen. Jag vågar påstå att föreningsrätten hänger fullständigt i luften och inte har något annat stöd än de organisationer som stå bakom kravet på dess upprätthållande. Det kan när som helst inträffa ett återfall i barbariet. Det var så en gång i tiden, när vi började, att arbetsgivarna inte alls ville erkänna föreningsrätten och inte ville träffa avtal med till en förening anslutna. Numera — det erkänner jag villigt — har man kommit därhän, att arbetsgivarna vilja ha avtal, vilja ha någon basis att grunda sina beräkningar på. Det är detta som gör att man är villig att ge erkännande åt föreningsrätten. Men låt oss säga, att någonting inträffar, en stor konflikt eller något annat. Har man samma intresse då? Tänk tillbaka på storstrejken 1909 och dess följder. På många platser i vårt land ville arbetsgivarna inte alls erkänna föreningsrätten eller anställa arbetare som varit anslutna till någon förening. Vi hade själva en hel del sådana fall, till exempel i Göteborg, där arbetsgivarna vidtogo åtgärder för att införa personliga kontrakt för arbetarna vid hamnen, vilket även riksdagen vid flera tillfällen demonstrerade emot på grund av de förhållanden som uppstodo där nere.

Nu säger herr Westman, att föreningsrätten får anses tryggad genom införandet av den allmänna bestämmelse som finns i nästan alla kollektivavtal, att föreningsrätten skall lämnas okränkta. Ja, det är ju en fras som står där, men jag fäster inte så förskräckligt stort avseende vid den, då den i stort sett inte har någon vidare betydelse. Det fastställes en skyldighet att respektera de anställdas föreningsrätt, men det är inte där skon klämmer. Visserligen har arbetsgivaren genom att träffa avtal erkänt en viss föreningsrätt, men enbart vårt lilla förbund har ett 20-tal fall om året, där personer bli avskedade för att de ansluta sig till vår fackliga organisation. Det är inte alls något enastående. Även när avtal är träffat, har man ju den där allmänt vedertagna bestämmelsen att arbetsgivaren äger rätt att leda och fördela arbetet, anta och avskeda arbetare, och under den beteckningen kan man vidta vilken åtgärd som helst i syfte att träffa en arbetare på grund av hans fackliga anslutning. Och ett faktum är ju, fastän jag givetvis inte kan påtala det, att den stora arbetsgivareföreningen i vårt land absolut vägrar att erkänna syndikalisternas organisationer eller träffa något som helst avtal med dem. Det är kanske riktigt med hänsyn till att syndikalisterna en gång i tiden, åtminstone officiellt, ha förklarat, att även om de träffa avtal, anse de sig icke pliktiga att hålla dem, och man kan ju därför tycka att arbetsgivarna å sin sida kunna ha anledning att vägra träffa avtal med en organisation som deklarerar en dylik ståndpunkt. Men hur skulle de privatanställda kunna anse sin föreningsrätt tryggad genom denna lag? Det skulle vara en rysligt dum arbetsgivare som förfar på sådant sätt att man kan åtala honom enligt denna lag — herr Sandström hävdade ju nämligen att brott mot föreningsrätten borde medföra skadestånd. I nio fall av tio försiggå nog sådana transaktioner mellan fyra ögon. Arbetsgivaren säger till tjänstemannen, att går du in i den sammanslutningen, så kommer jag att avskeda dig, men han talar inte om vid avskedandet att detta varit anledningen, helst som han inte behöver deklarerera anledningen till avskedandet. Arbetsdomstolens ordförande Lindhagen har förklarat, att det är arbetsgivarens rättighet att avskeda utan att ange något skäl.

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

Följaktligen finns det mycket, mycket små möjligheter att hävda föreningsrätten med stöd av lagen sådan den nu föreligger.

Men inte övertygar man motståndarna om det oriktiga i en sådan lagstiftning — det förstår jag så innerligt väl — och följaktligen kunna vi inte göra något annat än protestera och yrka bifall till reservationen.

Herr Westman: Herr talman! Jag skall inte gå in på den fråga som den siste ärade talaren berörde, nämligen huruvida det kunde vara lämpligt att ålägga arbetsgivare att angiva skälen varför han avskedar en person. Det är en fråga som vi ha haft uppe till övervägande på grund av motioner vid fjolårets riksdag, och det visade sig vara en ytterst komplicerad sak. Det skulle nämligen ofta vara till skada för arbetstagaren, om arbetsgivaren vore ålagd att ovillkorligen ange skälen för avskedandet. Den frågan måste lösas i ett särskilt sammanhang och kan inte inblandas i det ämne som vi nu diskutera.

Jag ber att få replikera ett par talare.

Herr statsrådet yttrade att utskottet genom sitt förslag, där föreningsrätten är struken så när som på 3 §, rivit undan hela grundvalen för förhandlingsrätten. Jag har ju redan tidigare, när herr statsrådet inte hade tillfälle att vara närvarande i kammaren, utvecklat de synpunkter jag har på denna sak, och eftersom herr statsrådet nu återigen har försvunnit, tror jag att kammarens ledamöter, som redan har hört mig utveckla mina synpunkter, inte begära att jag av artighet mot det frånvarande statsrådet skall upprepa vad jag har sagt.

Jag skall emellertid be att få besvara en fråga, som herr statsrådet och herr Sigfrid Hansson ha ställt till mig, nämligen huruvida ett avtal, som en arbetsgivare träffar med en arbetstagarare av innehåll, att denne inte skall tillhöra viss organisation, har giltighet, om utskottets förslag antages. Jag förmodar, att jag har uppfattat frågan riktigt. Då vill jag svara, att såvitt jag förstår, har ett sådant avtal giltighet. Detta kan ju förefalla upprörande ur den synpunkt som ligger herr Sigfrid Hansson närmast om hjärtat. Men jag vill tillägga att allt har sina brister. Hur blir det i ett likartat fall enligt propositionen? Jo, enligt propositionen blir en s. k. organisationsklausul giltig. Om sålunda en fackförening och en arbetsgivare träffa avtal, att arbetsgivaren endast skall anställa fackföreningsledamöter, så blir detta giltigt enligt Kungl. Maj:ts förslag. Man kan ju uppröras, den ena på det ena sättet och den andra på det andra sättet, över den lagstiftning som vi få i det ena eller det andra fallet. Detta betyder inte att mina personliga sympatier träffas av denna klyvning, ty jag har den uppfattningen, om jag skall säga min mening, att om en arbetsgivare sluter ett kontrakt av det slag som herr Sigfrid Hansson angav, så bör detta inte vara giltigt. Jag hoppas alltså för min del att en blivande lagstiftning skall göra ett sådant avtal ogiltigt.

Så frågade herr Sigfrid Hansson, huruvida införandet av varselbestämmelsen i 16 § andra stycket hade något som helst sammanhang med giltigheten av de bestämmelser om uppsägningstid och dylikt som kunna finnas i ett arbetsavtal. Då vill jag svara, att denna varselbestämmelse inte upphäver vad som står i arbetsavtal om uppsägningstid, utan den innebär bara, att under inga omständigheter en stridsåtgärd får vidtagas innan varseltiden har utgått. Om en längre uppsägningstid är angiven i ett arbetsavtal, så gäller naturligtvis denna.

Herr Sandström: Herr talman! Herr Sigfrid Hansson har refererat några fall vari flagranta kränkningar av föreningsrätten kommit till synes. Med anledning därav vill jag säga, vilket jag också framhöll i det första anförandet,

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

jag hade äran hålla i denna fråga, nämligen att jag för min ringa del på intet sätt vill försvara något sådant, utan jag tager bestämt avstånd från sådana metoder hos arbetsgivarna.

Nu har herr Sigfrid Hansson vidare ifrågasatt, huruvida sådana kränkningar av föreningsrätten skulle kunna, om saken åtalades inför arbetsdomstolen, föranleda till utdömande av skadestånd. Givet är, att det är svårt att på rak arm kunna uttala sig i denna punkt, men för min del håller jag med om, att man inte a priori kan gå ut ifrån att en skadeståndsskyldighet i dylikt fall skulle vara utesluten.

Herr Sigfrid Hansson har vidare anmärkt på att utskottet inte närmare utrett, vad som i föreningsrättshänseende är att hänföra till huvudorganisation eller underlydande organisation. Det är givet, att en gränsdragning på detta område är ganska svår att göra, och huruvida denna gränsdragning bör ske genom lagstiftning, eller om den vid varje särskilt fall skall avgöras av domstol eller annan offentlig myndighet, kan väl utgöra ett tvistigt spörsmål. Emellertid kommer detta spörsmål i varje fall att bli närmare belyst, om riksdagen bifaller utskottets hemställan, att utredning om föreningsrättens rättsliga normering skall verkställas. Vi få sålunda i detta avseende vänta och se, och sedan få vi i sinom tid besked.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare på godkännande av motsvarande paragraf i Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansson, Sigfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 58 punkten A 1 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motsvarande paragraf i Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes här efter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;

Nej — 29.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

2 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Med förening av arbetstagare förstås i denna lag förening, som består av arbetstagare och enligt stadgarna har till uppgift att tillvarataga arbetstagarnas intressen rörande anställningsvillkor och förhållandet i övrigt till arbetsgivaren.

Med förening av arbetsgivare förstås en motsvarande sammanslutning å arbetsgivarsidan.

Bestämmelser i denna lag, som ha va avseende å förening av arbetsgivare eller arbetstagare, skola äga motsvarande tillämpning å förening eller förbund av flera sådana föreningar.

Bestämmelser i denna lag, som ha va avseende å förening av arbetsgivare eller arbetstagare, skola äga motsvarande tillämpning å förening eller förbund eller flera sådana föreningar (*huvudorganisation*); och skall, då fråga är om *huvudorganisation*, vad i denna lag sägs om medlem i förening gälla om de anslutna förenin-garna, så ock om deras medlemmar.

3 § i Kungl. Maj:ts förslag, vilken paragraf saknade motsvarighet i utskottets förslag, var så lydande:

Med föreningsrätt förstås i denna lag rätt att tillhöra sådan förening, som i 2 § sägs.

I herr *Sigfrid Hanssons* m. fl. reservation hade för 2 och 3 §§ i förslaget till lag om förenings- och förhandlingsrätt förordats samma lydelse som den av Kungl. Maj:t föreslagna.

Herr **Hansson, Sigfrid:** Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till 2 § i Kungl. Maj:ts förslag och hemställer samtidigt att få yrka bifall till 3 § samma förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare, enligt herr *Sigfrid Hanssons* yrkande, på godkännande av 2 och 3 §§ i Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda lagförslag; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

3 §.

Denna paragraf, som motsvarade 4 § i Kungl. Maj:ts lagförslag i ämnet, hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Föreningsrätten skall lämnas okränk. Kränkning av föreningsrätten föreligger, om från arbetsgivar- eller arbetstagersidan åtgärd vidtages mot någon å andra sidan i syfte att hindra honom att inträda i eller för-må honom att utträda ur förening, så ock om åtgärd vidtages från ena sidan mot någon å andra sidan i an-

Föreningsrätten skall lämnas okränk.

*Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)**(i Kungl. Maj:ts förslag:)**(i utskottets förslag:)*

ledning av hans verksamhet för förening eller för åstadkommande av förening. Sker kränkningen av förklaringsrätten genom avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling eller genom bestämmelse i kollektivavtal eller annat avtal, vare rättshandlingen eller bestämmelsen ogill.

Vad i första stycket stadgas skall icke utgöra hinder för intagande av föreskrift i kollektivavtal, att arbetsledare eller annan i förtroendeställning ej må vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen gentemot arbetsgivaren. Ej heller skall stadgandet äga tillämpning å åtgärd, som avser att åstadkomma föreskrift, varom nu sagts, eller grundas på sådan föreskrift.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Efter det negativa beslut, som nu har fattats med hänsyn till 2 och 3 §§ i Kungl. Maj:ts förslag är det meningslöst för mig att yrka bifall till 4 § i samma förslag. Jag ämnar heller inte framställa ett sådant yrkande. Då å andra sidan utskottets förslag, såsom jag förut i mitt anförande påvisade, inte erbjuder något som helst skydd för arbetstagarernas förklaringsrätt, och sådant skydd är av behovet påkallat, ber jag att få föreslå ett tillägg till 3 § i utskottets förslag av följande innehåll — det återfinnes för resten i sista satsen, första stycket av 4 § i Kungl. Maj:ts förslag:

»Sker kränkning av förklaringsrätten genom avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling eller genom bestämmelse i kollektivavtal eller annat avtal, vare rättshandlingen eller bestämmelsen ogill.»

Med en sådan bestämmelse skulle det bli möjligt att beivra åtminstone de allra grövsta förklaringsrättskränkningarna, och jag har svårt att föreställa mig, att de, som säga sig vilja bistå de anställda, skulle vilja motsätta sig att införa åtminstone detta skydd. Jag är särskilt angelägen om att understryka behovet av ett sådant tillägg, efter den förklaring, som utskottets ärade ordförande lämnade som svar på min fråga, nämligen att avtal, vari den anställde frånhänder sig förklaringsrätten, sannolikt kommer att förklaras *giltigt*.

Herr Westman: Jag vill påpeka, att en bestämmelse av det innehåll, som herr Sigfrid Hansson önskar införa, är en integrerande del av den lagstiftning om förklaringsrätt, varom utskottet begär utredning. Som saken nu ligger till, kan jag inte förstå, att det kan vara lämpligt för kammaren att nu försöka åstadkomma en kompromiss på det sätt, herr Sigfrid Hansson föreslagit, mellan utskottets förslag och Kungl. Maj:ts proposition. Genom bifall till herr Sigfrid Hanssons hemställan skulle man ge sig in på att meddela en tilläggsbestämmelse till den nu gällande förklaringsrätten utöver vad utskottet föreslagit. Jag tror, att det är bäst, att man uppskjuter denna fråga om den blivande förklaringsrättslagstiftningens innehåll, tills utredningen är slutförd. Jag ber sålunda att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Med åberopande av herr Westmans yttrande, att föreningsrätten måste anses vara en nödvändig grundval för en förhandlingsrätt, ber jag att få understryka den uppfattningen, att då är det också i högsta grad angeläget, att man något så när säkerställer denna föreningsrätt, annars blir det ingen mening med förhandlingsrätten. De anställdas organisationssträvanden komma att göras illusoriska, om det inte i detta sammanhang uttryckligen fastslås, att avtal, vari en anställd med eller mot sin vilja avsäger sig föreningsrätten, förklaras ogiltigt.

Herr Westman: Jag vill bara erinra den ärade talaren, att vi förut diskuterat denna fråga, och att jag då tillät mig framhålla, att utskottets ståndpunkt var den, att tills vidare och tills utredningen är slutförd enligt gällande rätt existerande föreningsrätt kan tjäna som grundval även för förhandlingar i fråga om dessa privatanställda likaväl som den tjänar som grundval för tolkning av lagen om medling i arbetstvister och lagen om kollektivavtal. Jag tillade också, att denna föreningsrätt blir stärkt genom antagande av 3 § i detta lagförslag om förhandlingsordning. Det kan väl inte vara lämpligt, att jag nu in extenso upprepar vad jag tillät mig säga i detta avseende under den allmänna överläggningen.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Jag är angelägen om att fastslå, att därest det av mig föreslagna tillägget till 3 § förkastas, kommer ett avtal av det slag, som jag tillät mig uppläsa för en stund sedan, att vara enligt den föreningsrättsbestämmelse, som föreslås av utskottet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu ifrågavarande paragrafen yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock, av herr *Sigfrid Hansson*, att paragrafen skulle godkännas med tillägg av följande mening: Sker kränkning av föreningsrätten genom avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling eller genom bestämmelse i kollektivavtal eller annat avtal, vare rättshandlingen eller bestämmelsen ogill.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansson, Sigfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 3 § i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 58 punkten A 1 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med det av herr Sigfrid Hansson föreslagna tillägget.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

Då emellertid herr *Hansson, Sigfrid*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna utfallit sålunda:

Ja — 45;

Nej — 30.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

4—7 §§.

Godkändes.

8 §.

Denna paragraf, vilken liksom de följande, med 9—29 betecknade paragraferna saknade motsvarighet i det av Kungl. Maj:t i ämnet framlagda lagförslaget, lydde:

Huvudorganisation av arbetstagare äger genom anmälan hos socialstyrelsen påkalla detta kapitels tillämpning. Dylik anmälan skall göras av organisationens styrelse och innefatta förklaring, att organisationen underkastar sig i 16 § angiven fredsförpliktelse.

Vid anmälan skola fogas:

- 1) organisationens stadgar;
- 2) uppgift å de personer, som hava säte i organisationens styrelse eller som eljest äga företräda organisationen, ävensom å deras adresser; samt
- 3) bestyrkt avskrift av protokoll vid sammanträde med organisationen, utvisande, att stadgarna blivit antagna, ävensom av dylikt protokoll eller annan handling, varav framgår, att styrelse blivit utsedd.

Sker ändring i organisationens stadgar eller i förhållande, som under 2) sägs, vare organisationen pliktig att omedelbart göra anmälan härom hos socialstyrelsen.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! Jag skall be att få yrka avslag på denna paragraf i utskottets förslag.

Herr **Westman**: Med åberopande av vad jag förut anfört angående denna sak yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å den nu förevarande paragrafen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansson, Sigfrid*, begärde votering i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 8 § i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 58 punkten A 1 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragraf.

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

9—19 §§.

Godkändes.

20 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

Envar, som vidtagit stridsåtgärd, vilken enligt 16 § första stycket ej må äga rum, vare skyldig ersätta skada, som av förfarandet kommit.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! Jag hemställer om följande ändring i 20 §: »Envar, som vidtagit stridsåtgärd, vilken enligt 3 § eller 16 § första stycket ej må äga rum, vare skyldig ersätta skada, som av förfarandet kommit.» Jag önskar få in denna hänvisning till 3 § för att så långt det låter sig göra vinna garanti för att skadestånd för föreningsrättskränkning skall kunna erhållas.

Herr **Westman**: Vad beträffar herr Sigfrid Hanssons yrkande, så innebär detta, att man i 20 § skulle sätta in en hänvisning även till 3 §. Detta skulle medföra, att skadestånd skulle utgå inte bara för materiell, utan även för ideell skada vid kränkning av föreningsrätten enligt 3 §.

Det kan ju förefalla litet vågsamt för kammaren att gå med på en sådan utvidgning av skadeståndsrätten på grund av ett här i kammaren under överläggningen framställt yrkande. Ett bifall till herr Sigfrid Hanssons yrkande skulle ju också i viss mån strida mot den ståndpunkt, vi förut intagit nämligen den, att man inte skall föregripa den utredning, varom utskottet hemställt. Men i det här fallet är det väl ändå tydligt, att den blivande lagstiftningen under alla förhållanden kommer att innehålla en bestämmelse av den innebörd, som herr Sigfrid Hansson velat få införd i lagen. Om kammaren vågar sig på att taga herr Sigfrid Hanssons yrkande, skall jag för min del därför inte göra något motstånd.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! I avvaktan på resultatet av denna utredning — när det resultatet kommer kan man inte veta — är det angeläget att åtminstone tillförsäkra arbetstagarna uttrycklig rätt till skadestånd. Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, av herr *Sigfrid Hansson*, att den under behandling varande paragrafen skulle godkännas med den ändring, att orden »enligt 16 § första stycket» utbyttes mot »enligt 3 § eller 16 § första stycket».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse samt vidare enligt herr Sigfrid Hanssons yrkande; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag om förhandlingsrätt m. m. (Forts.)

Herr *Hansson, Sigfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 20 § i det av andra lagutskottet i utlåtande nr 58 punkten A 1 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med det tillägg, som under överläggningen föreslagits av herr *Sigfrid Hansson*.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 31;

Nej — 28.

Därjämte hade 20 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets under 2) och 3) framställda lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i avseende å lagförslagen.

Punkterna B—K.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen, dels ock genom proposition nr 222 framställda förslag om anslag under femte huvudtiteln m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1936/1937 till arbetsrådet;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående bidrag till skattetyngda kommuner;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående ytterligare avsättning till bankinspektionens fond; och

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel till vägtrafikmyndighetens verksamhet under budgetåret 1936/1937;

sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 9, angående ersättning åt utskottets tjänstemän; samt

första lagutskottets memorial nr 53, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 48 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen m. m., dels ock väckta motioner angående statsfientlig verksamhet m. m.

På framställning av herr talmannen beslöts att bevillningsutskottets betänkande nr 50, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1936/1937, m. m., skulle sättas sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.54 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 19 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 13 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 339, till Konungen i anledning av riksdagens år 1935 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1934—30 juni 1935.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 349, till Konungen i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts propositioner nr 241 med förslag till lag om domkapitel m. m. samt nr 242 angående ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. framställda förslag om anslag till domkapitlens verksamhet m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 166—169.

Vid föredragning av sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 9, angående ersättning åt utskottets tjänstemän, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av första lagutskottets memorial nr 53, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 48 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen m. m., dels ock väckta motioner angående statsfientlig verksamhet m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1936/1937 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m. jämte en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om ändring i vissa delar av militära tjänstepensionsreglementet den 17 maj 1935 (nr 167) jämte en i ämnet väckt motion;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 196, punkten 2, angående pension åt skrivbiträdet hos statens fastighetsregisterkommission Maria Falk, född Cervin;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätten för vissa övningslärare vid folkskoleseminarierna; samt

nr 85, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att behandlingen av det återstående ärendet på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Tillika beslöts, på framställning av herr talmannen, att statsutskottets utlåtanden nr 166—169 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmälde första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 354, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 kap. 4 § lagen om förmynderskap m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 51 bifölles även av andra kammaren.

Anmälde och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 368, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med

förslag till lag om ändring i vissa delar av 8, 10, 11 och 16 kap. strafflagen m. m., dels ock väckta motioner angående statsfientlig verksamhet m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8. e. m.

Anmälades och bordlades sammansatta banko- och jordbruksutskottets memorial nr 2, angående ersättning åt utskottets sekreterare.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 11.24 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 19 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folk- och småskoleseminariernas organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 357, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

nr 358, angående användande av riksbankens vinst för år 1935;

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätten för vissa övningslärare vid folkskoleseminarierna;

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 196, punkten 2, angående pension åt skrivbiträdet hos statens fastighetsregisterkommission Maria Falk, född Cervin;

nr 361, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret;

nr 364, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.;

nr 365, i anledning av vissa framställningar rörande understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 201 med förslag till allmänt familjepensionsreglemente m. m., nr 245 angående överenskommelser med civilstatens och telegrafverkets änke- och pupillkassor om övertagande av kassornas rörelse m. m. samt nr 258 angående överenskommelse med statens järnvägars änke- och pupillkassa om övertagande av kassans rörelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om ändring i vissa delar av militära tjänstepensionsreglementet den 17 maj 1935 (nr 167) jämte en i ämnet väckt motion.

Upplästes två till kammaren ankomna protokoll, så lydande:

År 1936 den 19 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1936—1939 efter herrar V. Larsson och I. Rooth, vilka voro i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1936—1939:

herr Rooth, Ivar, bankdirektör med 43 röster;
 » Sköld, P. E., ledamot av riksdagens andra kammare » 43 »

suppleanter

för tiden från valet till dess nytt val under 1937 försiggått:

herr Wahlgren, H. R., bankråd, med 43 röster,
 » Jonsson, P. C., i Eskilstuna, ledamot av riksdagens
 andra kammare » 42 » ,
 » Hansén, D., ledamot av riksdagens första kammare » 41 » ,

Harald Åkerberg.

E. O. Magnusson.

D. Hansén.

K. A. Westman.

År 1936 den 19 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret ej mindre för valperioden 1936—1939 efter herr H. S. Tamm, vilken avlidit, och herr A. Anderson i Råstock, vilken var i tur att avgå, än även för återstående delen av valperioden 1934—1937 efter herr statsrådet J. Nilsson i Hörby, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1936—1939:

herr Anderson, A., i Råstock, ledamot av riksdagens andra
 kammare med 43 röster,
 » Hansson, P. A., i Stockholm, ledamot av riksdagens
 andra kammare » 43 » ;

för återstående delen av valperioden 1934—1937:

herr Ryberg, K. A., ledamot av riksdagens andra kammare, med 30 röster;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1937 försiggått:

herr Magnusson, K. H., i Skövde, ledamot av riksdagens andra kammare	med 43 röster,
» Eriksson, E. G. E., i Stockholm, ledamot av riksdagens andra kammare	» 41 » ,
» Andersson, C. O. H., i Dunker, ledamot av riksdagens andra kammare	» 40 » .

Harald Åkerberg.

E. O. Magnusson.

D. Hansén.

K. A. Westman.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelser till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Vidare upplästes följande till kammaren inkomna skrivelser:

Till riksdagen.

Sedan Konungen kallat och utnämnt mig att vara statsråd får jag härmed vördsamt avsäga mig förtroendet att vara militieombudsmannens suppleant och efterträdare.

Stockholm den 19 juni 1936.

Sture Centerwall.

På särskilda propositioner lade kammaren berörda skrivelse till handlingarna och beslöt att å dag, som framdeles skulle bestämmas, företaga val av valmän och suppleanter för utseende av riksdagens militieombudsmans efterträdare.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets memorial:

nr 52, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, m. m., ävensom i ämnet väckta motioner; samt

nr 53, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1936 ävensom en i ämnet väckt motion;

bankoutskottets memorial nr 86, angående ersättning åt biträden, anlitade av bankoutskottet vid behandling av vissa ärenden; ävensom

andra lagutskottets memorial nr 60, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 55 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga, dels ock motioner i ämnet m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8.07 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 20 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde måndagen den 22 innevarande månad företaga val av valmän jämte suppleanter för utseende av riksdagens militieombudsmans efterträdare.

Detta förslag antogs.

Föredrogs och företogs punktvis till avgörande bevillningsutskottets memorial nr 52, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, m. m., ävensom i ämnet väckta motioner.

Punkterna A och B.

Lades till handlingarna.

Punkten C.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial nr 53, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1936 ävensom en i ämnet väckt motion.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial nr 86, angående ersättning åt biträden, anlitade av bankoutskottet vid behandling av vissa ärenden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av sammansatta banko- och jordbruksutskottets memorial nr 2, angående ersättning åt utskottets sekreterare, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs och lades till handlingarna andra lagutskottets memorial nr 60, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 55 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga, dels ock motioner i ämnet m. m.

Föredrogs änyo statsutskottets utlåtanden:

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1936/1937 till arbetsrådet;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående bidrag till skattetyngda kommuner;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående ytterligare avsättning till bankinspektionens fond; samt

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel till vägtrafikmyndighetens verksamhet under budgetåret 1936/1937.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till avgörande bevillningsutskottets betänkande nr 50, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1936/1937, m. m.

Punkten 1.

I innevarande års statsverksproposition hade föreslagits, att inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1936 skulle utgå med 150 procent av de i 18 § i förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt stadgade grundbeloppen.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 5 juni 1936 dagtecknad proposition, nr 267, med ändring av i statsverkspropositionen framlagt förslag angående det procenttal av stadgade grundbelopp, varmed inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1936 skulle utgå, föreslagit riksdagen att besluta, att — i händelse av antagande av en försvarsreform med den kostnadsram som förutsatts av särskilda utskottet — inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1936 skulle utgå med 155 procent av de i 18 § i förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt stadgade grundbeloppen.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts i proposition nr 267 framlagda förslag angående skatteprocenten, besluta, att inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1936 skulle utgå med 170 procent av de i 18 § i förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt stadgade grundbeloppen.

Reservation hade avgivits av herrar *Bärg* i Katrineholm, *Hjalmarsson*, *Lövgren* i Boden, *Björklund*, *Olsson* i Gävle, *Sjödahl*, *Berg* i Karlskrona, *Werner* i Hultsfred och *Mårtensson*, som på anförda skäl yrkat, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 267 framlagda förslag angående skatteprocenten, besluta, att inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1936 skulle utgå med 155 procent av de i 18 § i förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt stadgade grundbeloppen.

Herr **Bärg, Anders**: Herr talman! Jag vill endast ha till protokollet antecknat, att då jag inte här yrkar bifall till den vid betänkandet fogade, av mig med flera av utskottets socialdemokratiska ledamöter avgivna reservatio-

nen, är skälet helt enkelt det, att sedan riksdagen bifallit utskottets hemställan i dess betänkanden nr 46 och 48 och underkänt de därvid fogade reservationerna av samma undertecknare som här, är jag urståndsatt att göra något yrkande om bifall till nu ifrågasatt reservation.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 375, i anledning av väckt motion angående bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m.; och

nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatt å förmögenhet för år 1936.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1936 ävensom en i ämnet väckt motion; samt

nr 378, angående beräkning av bevilningarna för budgetåret 1936/1937, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 377, att utskottets hemställan i memorial nr 53, samt i fråga om förslaget nr 378, att utskottets hemställan i betänkande nr 50 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och bordlades andra lagutskottets memorial nr 59, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 58 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt samt i samband därmed väckta motioner m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.16 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.